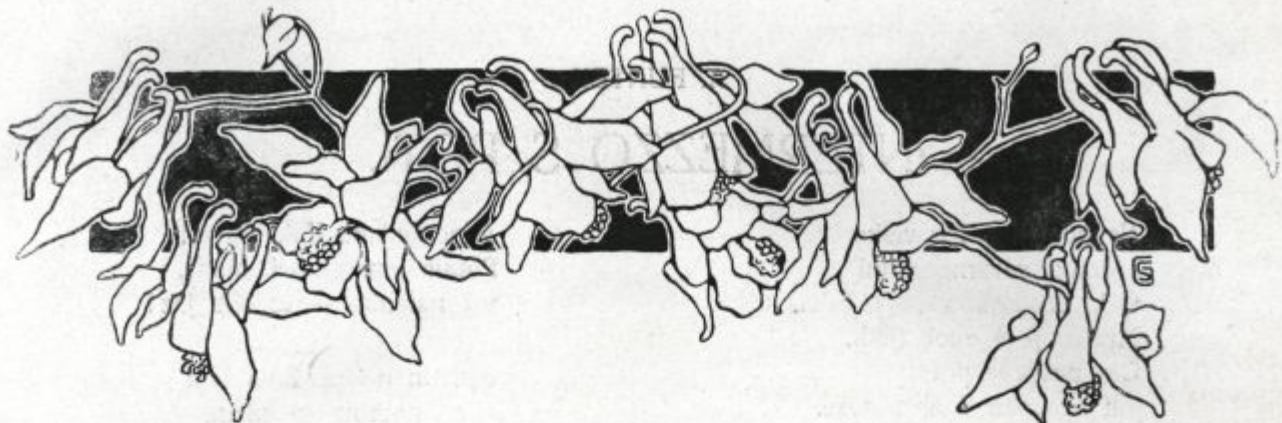

JAROSLAV VĚŠÍN: JUBILEJNÍ MANEVRI NA ŠIPKINEM KLANCU.

A. FUNTEK:

S PLANIN.

Nabrali so cvetja v planinah,
klobuke ovenčali z njim,
vrnili se v mesto, v gostilno,
zavili v tobakov se dim.

Tu krešejo iskre dovtipa
o pustih vsakdanjih stvareh;
in dame kade cigarete
in časih drže se na smeh.

Nihče več ne misli, da v dalji
stoje veličastne goré;
o čudih njihovih nobeden,
nobena besede ne ve.

Saj niti jih niso iskali
in videli tudi nikjer;
hodili so le, da tem laže
bi jedli in pili zvečer.

A z bagrom in srebrom in zlatom
je slednji bil prašek odet;
dehtel in zvenel od svobode
brez konca je čudežni svet.

Zdaj daleč v tenčici megleni
planine tam sanjajo v noč...
In v mesečni luči utrinja
se žarkov jim sto in tisóč.

In svod je potresen z zvezdami
in boči nad zemljo se tih
in z njega na skalne vrhove
usiplje se večnosti dih.

A tukaj v gostilni se, v dimu
dovtipi in šale glasé...
Politika, dekle, klobuki...
Kdo mislil bi še na goré?

In kdo res v gostilno bi nosil
lepoto na poti s planin...
Čudak le naj v celici tihi
oživlja si nanjo spomin!

DR. ALOJZIJ GRADNIK:

PONOČI.

V žaru elektrike ulica plava,
bolj še žarijo vabeče oči.
Žide šepet mimo mene šumi,
v prsih mi plaho srce podrhtava.

„Pojdi, podáj se življenju nasproti!“
Pa je ko ptičica moje srcé:
ko se široko ji kletka odpré,
bolj še preplašena stisne peroti.

A. FUNTEK:

INTERMEZZO S POTI.

Na postaji poleg vlaka
z daljne severne strani
vlak, dospevši z juga, čaka.
Mnogo je v obeh ljudi.
Čez utrujene poteze
jim nestrpen dolgčas leze.
Marsikdo čez tir soseda
brezizrazno, topo gleda.

Jaz na vožnji sem domov.
Sto spominov nosim s poti.
Svet sem gledal velik, nov.

Mislim. Sanjam. Kaj me moti,
kdo mi tam sedi nasproti?

A pogledam. Kak prikaz!
Potnik tam — oči, obraz,
vse natanko — to sem jaz!

Sem in nisem. Živo sam
le v spominu se imam,
ko sem ravno s te postaje
potoval v neznane kraje.

Žvižg. Izginil je moj drug.
Narazen drdrata vlaka.
Meni, ko hitim na jug,
gre na sever misel vsaka.

MILAN PUGELJ:

JANA.

Kam ta bela cesta gre?
Kot puščica spe v daljavo,
kakor misel v stran gre pravo,
kjer za žalost Bog ne ve.

S hišo belo se konča.
Kakor v svetlo morje reka,
se srebrna vanjo steka,
dobra zvezda jo pelja.

Tam moj fant je gospodar.
Siv v oči je, v lase temen,
v zobe bister kakor kremen,
mrk v besedi kot vihar.

JAPONSKI MOTIV.

Prišlo mi je na misel,
da rože bi hodil brat;
zate, moja ljuba,
sem sklonil se tisočkrat!

In vendar še ni pomladi,
nikjer še zelenja ni —
Mrzel veter sred polja
sneg mi v lice podi.

ZOFKA KVEDER-JELOVŠEK-OVA:

IZPREHOD.

Ali se spominjaš tistega izprehoda v jesenskem gozdu, prijatelj? Vsa zlata pot se je vzdigovala pred nama visoko na hrib. Solnce je sijalo skozi redke veje. Le še tu in tam je visel zelen list, vse drugo je bilo zlato, rmeno, rjavo, rdeče. Po tleh je ležalo, kakor čudežna preproga. Po mehkem so stopale noge in šumelo je pod najinimi koraki.

Šla sva. Moja glava je bila povešena in usta so molčala.

„Kaj vam je?“ si me vprašal.

„Nič,“ sem rekla najprej in govorila potem in vse povedala, kakor vselej, kadar sem s teboj.

„Težko živim. Nimam miru v sebi. Nekaj se je zdrobilo, zlomilo. Kakor v dva dela razbit kip sem. Nikoli več ne bom, kar želim biti: vsa iz celote, vsa ena misel, vsa eno čustvo. Jasna. Kakor solnce resnična sebi in vsem. Po eni sami poti da grem naravnost k cilju, ki ga že vidim, ki je že dolgo pred menoj. A zdaj, vidite, zdaj je megla v meni. Slepa sem, ne vem, kod hodim, kam grem. Nič odločnega. Sto glasov, sto potov. Kaos.“

Tako sem govorila in v grlu mi je bilo tesno.

„Zakaj ste taki?“ si vprašal.

„Kaj vem? Ne vem!“

In zopet sem začela tožiti.

„Svojo lastno dušo sem izgubila. Vedno sem jo imela, tukaj, v rokah. Sama sebe sem imela. Zdaj ne več. Na vse strani gredo želje. Kje, recite, kje je prava pot?! Ne verujem si več. Moje roke so slabe in omahljive. Ničesar več ne znam, ničesar ne morem. Vsi cilji so se

razbili. Samo še nekaj pisanih črepinj! Žalostna sem in obupana nad seboj.“

Kakor aleja, tako ravno je držala pot kvišku, vsa pozlačena od jesenskega solnca, vsa nastlana s čudovitimi cvetovi, z listi, ki so rdeči, kakor kri in zlati ko zlato. In skozi redke veje bliska se mehko blede jesensko nebo. Samo nadahnjeno je z nežno modrino. Kakor sentimentalna pesem šumi lahni jesenski veter po gozdu.

„Obupana sem“, pravim, a moje oči vendar uživajo lepoto tega mehkega dneva. Vse zlato, vse rdeče je naokrog.

Nasmehnil si se. „Jaz verujem v vas. In žalost, kakor oblak bo prešla. Ustvarjeni ste za smeh, za solnce.“

„Vi verujete?“ sem vprašala in hotela bi, da bi mi potrdil to s posebnimi, čudovitimi besedami. S takimi besedami, ki bi bile kakor zvezde in kakor sami biseri in ki bi mi povedale, da me ljubiš.“

Ker to hočem, samo to hočem!

Ali jesen je naokrog. Davno je že, kar je prešla pomlad, vse je že odcvetelo, listje se je osulo. Vetrovi so raznesli dišave rož in ptice so se že vzdignile in odselile v druge kraje.

„Verujem,“ si ponavljal smehljaje.

In še bolj, kakor beseda, me je umiril tvoj nasmeh.

„Mogoče,“ sem dejala, „mogoče sem zbegana. Prešlo bo, kaj ne? Ali verujete, da se bom še smejala in da bom še verovala v svojo moč? Da bodo želje potihnile, kakor vihar potihne in da bodo cilji zopet jasni? Verujete to?“

„Vse to verujem. Kakor otrok ste, tako nestrpn,“ si prigovarjal.

Ni to tisto, kar želi moje srce od tebe. Drugačnih besed bi hotela. Jaz ljubim besede, ki so kakor odmev pesmi, — še drhti glas, a že je tišina, že je umrlo vse. Besede, ki so lepe, kakor pena v solncu: vsa se blišči, izpreminja, sto krasot je polna, čudovitih sanj cvet in en trenutek jo izbriše. Brez sledu izgine. Take besede ljubim, ki so greh in ki so bele, ko lilija. Vse mehke, vse sladke stopajo iz ust, kakor rože padajo v srce, kakor dišeče sape božajo. In ničesar ne obetajo, veter jih odnese brez sledu. Vse izgovore, najslajše sanje so, resnica kratek, nagel hip. Vse priznajo, vse hrepenenje, vse nade, ki nikdar nikoli ni izpolnitve zanje. Kakor zvezde se utrinjajo in jih ni. — Pametno gledajo oči, usta so jih pozabila, samo srce, kjer so se rodile, kamor so padle, samo srce je še vroče, od sladkih plamenov vžgano. Ali obraz je miren in glas taisti glas, ki je bil, kakor struna drhteč, pripoveduje modro pametne, navadne stvari. — Ti nisi tak.

Kakor v kamen so vžgane tvoje besede, in obljub, ki so kakor zvezdni utrinki, ne poznaš. Vse, vse se mora izpremeniti v resnico, kar izgovoriš ti. In samo do mej greš. Niti tvoje oči ne gredo dalje. Jaz pa sem, kakor Mojzes, ki je hodil na hrib gledat obljubljeni deželo. Nikoli niso stopile njegove noge na tista tla, njegovo srce pa je čutilo in uživalo vso srečo, ki je bila obljubljena.

Zato toliko molčim s teboj.

Raj se odpre v neizmerni daljavi, nedosežen, a blizu očem in srcu. Jaz gledam in vsa srečna je moja duša. A ti si že vzdignil roke in že bi odpiral vrata, ki so daleč, nepristopna, ki se ne bodo odprla nikdar. In v tvojih očeh je obup, da ne moreš tja. Ne uživaš, le mučiš se. Ne ljubiš želja, če ne stoji upanje poleg njih in ti ne ponuja izpolnitve. In ne ljubiš pesmi, če je ne poješ sam in nimaš rad besed o sreči, če ni sreča v tebi in s teboj.

Tak si in zato si modrejši od mene in zato hodim k tebi po svēt in tolažbo.

Ugonobila bi se s samimi sanjami in kakor težka bolezen bi me umorilo hrepenenje, če ne bi bilo tebe.

„Kako lepa jesen je,“ si dejal in kazal okoli po zlatem in rdečem listju, ki je ležalo na poti kakor preproga in ki je pokrilo vsa gozdna tla in jih poslikalo s čudovitimi barvami.

„Skoro nič več listja ni na drevju,“ sem rekla tudi jaz in mislila v srcu, da je le še malo

GORENJKA IN GORENJEK.

sreče med nama. Kaj ne, davno že je minila pomlad? Najino cvetje je odcvetelo. Kakor to listje leže spomini za nama, pestri, krasni, pokriti s srečo in lepoto, kakor s solčnimi žarki.

Moje srce bi hotelo vse nazaj, še enkrat, še stokrat! Še stokrat ljubezen, še stokrat srečo, še stokrat lepoto prelepo, sladkobo presladko. Samo želje so še ostale. Samo še hrepenenje.

Zato je toliko nemira v mojem srcu, zato so se skrili moji cilji v meglo, zato sem slaba in brez vere v svojo moč.

Ti pa ne želiš več. Kar je daleč, kar je nedosežno, ne želiš. In miren si in jasen in močan.

Prišla sva vrh hriba.

„Kako lepa je jesen,“ si rekel še enkrat.

Pogledala sem naokrog. Pisana krasota se je razgrinjala na vse strani. V čudovit, pisan plašč, z zlatom pretkan se je ogrnila jesen.

Toliko spominov, kakor je tega listja tod okrog, toliko lepih ur, toliko srečnih dni, toliko srebrnega smeha in zlatih sanj leži med nama. Lep je pogled nazaj.

In vendar. Pomladi si želi moje srce.

Moje oči so se zagledale v tvoje oči. In vprašale so te, če bo še kdaj spomlad med nama, če bo še kdaj sreča in ljubezen, smehu sladkost, opojnih trenutkov trepetanje.

Povej, povej!

In v tretjič si rekel: „Jesen je lepa.“

DR. JOSIP CIRIL OBLAK:

MED BRATE BOŠNJAKE

III.

(Konec.)

Jugoslovansko pleme v okupiranih deželah ni vzgledno marljivo ter tava še v temini nizke izobrazbe in nezavednosti. Toda dobrega zrna je, sanjavo in mehkega slovanskega srca. Tudi še ne zna racijonalno obdelovati svoje bogate, mastne zemlje, ki rodi takorekoč sama, brez človeške pomoči. A kaj bi se dalo iz nje še vse dobiti!

Res je, da okolica in geografska lega kraja vpliva na inteligenco in značaj ljudstva. Tam, kjer narava in njeno bogastvo, kakor v Bosni, ne zahteva od človeka dosti truda in ž njim neobhodno potrebnih duševnih sil, da izsili iz nje darov in sadov, tam ljudstvo, masa poleni in duševno zaostaja, ako nima drugega bistrila za duha. Drugače je to pri narodih, ki takorekoč izsilijo iz zemlje svoj kruh in so navezani na trgovino. Te narode priroda sama priganja k razmišljevanju in jih povzdigne na višjo stopinjo inteligence. To najbolje kaže primera prebivalca kraševite Hercegovine z Bošnjakom, da, celo pri nas Slovencih primera med Gorenjcem, Dolenjcem in Notranjcem, primera med podravskim prebivalcem bujne, rodovitne Rožne doline in našim Gorenjcem Posavcem. Ako pa je zaostal narod v Bosni pri vsem naravnem bogastvu v svoji izobrazbi, ni tega kriv sam.

Ta narod živi še dandanes večinoma v tisti otroški dobi, ko se živi iz rok v usta. Tu imamo še prav tipično naturalno gospodarstvo, ki prehaja šele v zadnjem času v dobo denarnega gospodarstva. Tudi davčni sistem je temeljil na podlagi naturalnega gospodarstva. Kmet oziroma vsa rodbina „zadruga“ poseduje svoj „čiftlik“, last imovitih brezdelnih plemenitašev, ima pa glede tega posestva, ki se ne sme nikdar razdeliti, dano najemno pravico in odrajuje desetino v naravi z gotovo svoto pridelkov; in ta agrarni sistem je že star od l. 1276. Polagoma si kmetje odkupujejo posestva, a tudi plemeniti bogataši, „age“, imajo prosta posestva brez kmetov, — takozvane „Begluk“, — razmere, ki nas spominjajo na srednjeveške razmere nemških „Salhofov“. Polagoma in naravnim razvojem prihaja kmet in mora priti do menjave naravnih pridelkov z denarjem, in vprašanje je, ali je avstrijska

vlada storila prav, da je mahoma izpremenila naturalni davek v denar in poleg tega ustanovila okrajne podporne fonde. Iz njih dobivajo kmetje posojila po 4 in 6 %, — kar je seveda jako zapeljivo in nevarno z ozirom na to, da so z evropsko kulturo, ki se le polagoma prijemlje tega ljudstva, prišle prezgodaj v deželo razne evropske „potrebe“; — žganje, vino, lišp, potratnost in druge take lepe čednosti, za katere je žal večina bolj dovzetna, kakor za solnčnato stran evropske kulture. Ta senčnata stran zapadne kulture pa tira marsikaterega zdaj prostega kmeta v pogubo, na kant, dočim je poprej kot podložnik „age“, kateremu koran pravzaprav prepoveduje jemati obresti, vsaj izhajal...

Ker se za izobrazbo ljudstva v okupiranih deželah premalo stori, zato pa zeva tem večji in globokejši prepad med premožno inteligenco bošnjaško in med njim. Sedaj imajo Bošnjaki že mnogobrojne svoje izobražene in inteligentne može; saj skrbi za to gimnazija in učiteljišče poleg mohamedanske pravne akademije. Ti so sprejeli našo nošo, le mohamedancu je „fes“ svet in tega ne dene z glave, čeprav se vrže v „frak“. Kar je izobraženih Mohamedancev, so vsi zavedni Hrvatje in žive v lepi slogi z drugo hrvatsko inteligenco, ki je je v Sarajevi lepo število. Omenim naj le imena: Kranjčević, Alavpović, Mirza-Safvet beg Rendžepašić, Basagić, Pitar, Mehmed beg Kapetanović, Osman Hadžić, Miličević, Milaković i. dr., ki delajo čast Bosni in celemu Balkanu.

A pozabiti ne smem vélikega starca, starosto bosanskih pesnikov in pisateljev, fra Grgo Mertića, ki je še pred nedavnim časom živel in pisal bistrega duha kljub svojim 85 letom v Kreševem kot predstojnik franjevskega samostana. Franjevci bosansko-hercegovinski, ti požrtvovalni duhovniki, so pravi blagoslov za Bosno in Hercegovino; spoštujejo jih celo drugoverci kot idealne svečenike, toda med njimi in sarajevskim stolnim kapitulom ne vlada prijazno razmerje... Ne bom raziskaval vzrokov temu nesporazumljenju med Franjevci in drugimi katoliškimi svečeniki, pribil sem le dejstvo. To pa smelo trdim, da bi bilo preganjanje in zatiranje Franjevcev

pravi zločin na njih in bosanskem narodu... A opaža se, da se fare, ki so jih imeli doslej Franjevci, podeljujejo posvetnim duhovnom. Po set fra Grge Martića v Kreševem mi ostane v neizbrisnem spominu in še danes se mi zdi, kakor da sem stopil prvič in zadnjič v svojem življenju v resnično pravo svetišče, ko sem prestopil, navdan od neomejenega spoštovanja praga doma bosanskega Homerja...

In kako živi ta bosanska inteligenca med sabo? Mohamedanec, Srb in katolik-Hrvat! Žal, da se tudi v Bosni bije oni malovredni boj med konfesijami; toda veselo znamenje je, da se je vzpela do vpliva takozvana mladoturška stranka, ki se je zblížala s Hrvati ter tvorijo napredno, svobodomiselnostno stranko, dočim so Starosrbi in in Staroturki nedostopni višjim skupnim kulturnim težnjam, vztrajajoč na svojem, ozkosrčnem, omejenem konfesionalnem stališču.

Značilno je, da so se združili one dni reakcionarni Srbi in Staroturki, zlasti v Mostaru, zoper pospeševalce moderne kulture v nekako „boksarsko“ stranko, ki ne obstaja baš iz inteligentnejših elementov. Da bi le nastal kak višji kulturni boj, ki bi se povzpел nad tesnosrčno versko stališče! To je naša želja. Mi pozdravljamo tak boj, ker ne stojimo na absolutnem stališču, da je moč le v slogi, ki je dostikrat le vzrok nevarne stagnacije kulturnega življenja...

Domača inteligenca v okupiranih deželah se vedno množi in upati je, da bode nadebudna mla-

dina jugoslovanska, ki je prav v zadnjem času pokazala, da ima smisel za to bedno ljudstvo v Bosni in Hercegovini, ter se na sijajnih zborovanjih potegnila z vso resnostjo za politične pravice Bosne in Hercegovine, delovala poslej po geslu: Več svobode — več luči!

Mi ne moremo drugega, kakor da se pridružimo resolucijam „mladih“, v katerih zahtevajo popolno avtonomijo posameznih političnih občin, svobodo tiska in shajanja, povzdigo ljudske izobrazbe s šolsko obveznostjo in brezplačnim šolskim poukom, popolno versko-kulturno avtonomijo za vsa veroizpovedanja, več štipendij domačinom, pravično rešitev agrarnega vprašanja, samostojno carino, naselitev na zapuščeni zemlji, prepoved kolonizacije po tujih naseljencih, napravo komunikacij za gospodarske in ne samo za tuje in strateške interese, vrnitev nepremičnin, ki se jih je polastila uprava, zasebnikom, mestnim, kmečkim in verskim občinam, — in, kar je glavno: uradniška mesta v državni službi imajo zavzeti domačini, ki poznajo razmere. Mi naj pripomnimo k temu še, da bi se v drugi vrsti pri tem predvsem oziralo na Slovane, ki imajo srce za bratski narod in ga preje umejejo nego Nemci in drugi.

Ako se izvedejo te predlagane reforme, potem šele se bodo vrlim Bošnjakom in Hercegovcem „vremena zjasnila in milše zvezde nego zdaj sijale“...

KMETSKA HIŠA V STARIH FUŽINAH (Bohinj).

TRIGLAV PO KLODIČEVI SLIKI.

ETBIN KRISTAN:

KRALJEVANJE.

(Dalje.)

Vortabor:

Ti ukazuješ; tvoj služabnik slušam.

(Odide k vojakom, izmed katerih se nekateri počasno, kakor neradi, razidejo. Z ostalimi odkoraka na desno. Silogoj gleda za njimi, potem odide in izgine v ozadju. Ivan, Gorataj, Hodigost in Stromir pridejo z desne spredaj in obstanejo pod gričem.)

Stromir:

Čuden kraj! Zaklet je, bi dejal.

Hodigost:

Da, puščava prava. Ni ljudi, ni živali — skoraj kakor v grobu.

Gorataj:

Krokar je žival, prijatelj moj.
In živeti hoče tudi krokar.

Stromir:

Vidiš, vidiš, tam je vendar koča!

Hodigost:

Vanjo ne bi vstopil brez potrebe.
Človek, ki ga ljubijo bogovi,
ne stanuje v takem pustem kraju.

Ivan:

Obraniti si hočete svobodo,
pa vam je prehudo že malo hoje
po kraju, kjer ne raste sama trta
in ne cveto dišeče sveže rože!

Stromir:

Prehudo nam ni, prijatelj Ivan.
Če je treba, grem po samih skalah,
da nasilnega zasačim kralja.
Ali raj pač ne cvete v tem kraju
in gradu si ne bi zidal tukaj.

GORENJSKI PASTIR.

Ivan:

Da, to je res. A vendar se mi zdi,
ko da je to že otok sredi morja.
Po vodi mi diši in sapo čutim...
A kaj se pomenkujem brez potrebe?
Nabrušen mora biti meč, ne jezik.
Pojdite vsak po svoji poti zdaj;
na prvo znamenje se nam je zbrati.

Gorataj:

Pojdimo! Srečen, kdor zaloti kralja!
(Razidejo se. Ivan postoji nekaj časa,
potem odide na grič in gleda pazno na vse
strani.)

Silogoj (pride iz ozadja. Ko opazi Ivana, se
ustavi):

Prelepa sreča! Bratec, si li ti?
Skrbno te iščem že po vsej deželi,
ker hrepeni po tebi moja duša.

Ivan:

Nikar tako glasno me ne pozdravljaj;
tovariši so moji tu v bližini,
a rad bi sam se pogovoril s tabo.

Silogoj:

Pogovor mi je všeč, ponosni vitez,
če izgovarja meč besede krepke.

Ivan:

Drugače meniti se sploh ne znam
s teboj. Le pridi bliže, Silogoj.

Silogoj (idoč proti njemu):

Seveda. Tvojo glavo išče meč,
da jo poboža in krepkó poljubi.

Ivan:

Prečudno, glej! Enake so nam želje.

(Približala sta se drug drugemu, pa se
borita strastno in zvijačno.)

Miloslava (stopi iz koč):

Glasove znane slišim in trepečem.
V samoti mi obhaja dušo strah.

(Pogleda na grič.)

Bogovi, kaj je to? — Oj, oče! Ivan!

(Pohiti k njima)

Silogoj (ne da bi pretrgal boj):

Odtod, dekle! Tu ni prostora zate.

Miloslava (na kolenih):

Usmili se! Na mene meri meč,
ki ga vihtiš nad Ivanovo glavo.

Silogoj:

Odtod, ti pravim!

Ivan:

Idi, Miloslava!

Miloslava (se priplazi na kolenih mednja):

Poklicali so me bogovi sami.

Ivan (pobesi meč; Silogoj zavihti svojega v
silni jezi na Miloslavo, Ivan mu ga izbije iz
roke):

Dekle, nesrečen glas te je privabil;
zjokala se je tudi moja sreča.

Miloslava (še vedno klečeča, kliče vsa v strahu):

Pomoč! Pomoč! Bogovi, pomagajte!

Silogoj (naslonjen na svoj ščit):

Brez meča sem. Ubij me, nezvestoba!
Popačena deklina vidi naj,
kako očeta ljubček ji ubije.

Stromir (pride z leve):

Odtod prihaja glas. Glej, Silogoj!
Prišel je torej zate sodbe dan.

(Miloslava vstane, pogleda Stromira, omedli
in se zgrudi).

Ivan:

Počasi, da se zdaj ga ne dotakneš!
Umor bi bil, a ne junaški boj.

Stromir:

Za mano, Hodigost! Zatrobi v rog!
Na lovce čaka plen. Le urno sem!

Silogoj:

Veliko je junaštvo vaše! Slava!

Hodigost (prihiti za Stromirom, kmalu za
njim Gorataj z oboroženimi ljudmi):

Ujel si se, ošabni Silogoj!
Po davek si prišel, kaj ne, gospod?

Ivan:

Brez meča je; odbijati ne more

GORENJCI, LOVCI IN PASTIRJI.

BOHINJSKA DEKLETA.

udarcev vaših. Ne žalite ga.
Najbližje je do tvojega gradu,
Stromir. Kar tja ga odvedite zdaj
v jetništvo častno. Tam naj čaka sodbe.

(Oboroženci obstopijo kralja.)

Silogoj:

Lahko si zmagal. Kakor vi nezvesta
je sreča. Tudi tebe zapusti.
Pojdimo zdaj. Jetnik je vendar kralj.

(Vsi razen Ivana in Miloslave odidejo
na desno spredaj. Naprej gredo Stromir, Go-
rataj in Hodigost, za njimi Silogoj med
oboroženci. Ivan pohiti s čelado v roki k po-
toku, prinese vode in moči Miloslavi čelo.
Dekle se polagoma zdrami in odpre oči ter jih
upre v Ivana.)

Miloslava:

Gorjé! Očeta so mi umorili!

Ivan:

Nikar se ne vznemirjaj, Miloslava.
Počakaj, da se ti povrne moč.

Miloslava:

Ne maram! Nočem! Kaj bi še z življenjem?
Kaj naj sirota še počnem na svetu?

Ivan:

Srcé mi trgaš s takimi vprašanji.
Tako si lepa, da bi se zagledal
v oči globoke in do konca dni
odvrnil ne bi več od njih pogleda.

Miloslava:

Z očetom mojim — kaj se je zgodilo?

Ivan:

Ni hude, Miloslava. Živ je, zdrav. —

Miloslava:

A kje je! — Ti ne govoriš resnice.
(Vstane.)

Ivan:

Zakaj mi ne zaupaš, oj dekle?
Na poti v grad Stromirov je tvoj oče,
na vojni je navada taka pač;
a zdravja se mu ni dotaknil nihče.

Miloslava:

Odkritosrčne tvoje so oči. —

Ivan:

Le dobro ti želim. Občutki čudni
se mešajo v nemirnem mojem srcu,
ki ne razume, kaj godi se v njem.

Miloslava:

Nikar tako zdaj ne govori, vitez!
Srcé je zdaj mi jezero gorjá,
ki v njem utone vsako sladko čustvo.
Prijeten bil je tvojega glasu
odmev, ko sem te prvokrat uzrla.
Prihajale so mi ponoči sanje,
sladkosti in lepot božanskih polne. —

Ivan:

Oj Miloslava! Bila je ljubezen,
ki se oglašala v nočeh je tvojih.
Zasvetil je v deviške tvoje sanje
odsev svetla z ognjišča v mojem srcu,
kjer ogenj tvoje vžgale so oči.

Miloslava:

Kako naj bi poznala čudni čut,
ki mi vznemirja včasi trudno dušo?
Ljubezen se mi ni še razodela;
ne vem, kako prihaja, kakšna je.
Pogostoma, ko ni nikogar blizu,
zahrepenim in duša se mi strese;
ko ptica poletela bi tedaj
čez hrib in plan tja v zaželjeni kraj,
kjer čaka vitez, da me potolaži,
da z mehko mi roko poboža čelo
in iz srcá prežene temni strah.

Ivan:

Veruj, veruj, dekle! Ljubezen je.

Miloslava:

Gorjé! Kako naj bi pregnal mi strah,
ko se bojim na svetu najbolj njega?...

Ivan:

Zakaj se bati? Ljubo, milo dete,
povedati ti mora pač srcé,
da ti posujem z mahom vsako pot
in trnje vse z roko populim golo.

Smehlaj na tvojem licu mi je blagost
in tvoja sreča radost mi je vsa,
Ko sem te prvič videl, sem te ljubil!

Miloslava:

Smehljati se ne morem z bolnim srcem.
Prikazal se je orel mlad mi v sanjah;
ponosen plaval je v višavah zračnih
in dvigal se je, kakor da hiti
naravnost k solncu, ki gori na nebu.
Občudovala ga je moja duša;
oj, da bi vzel jo s sabo nad planine!
Naenkrat se ustavi krasni ptič,
zakroži in ko blisk se iz oblakov
zdaj zakadi v goloba belega
pa mu zaseka ostri kljun med perje.
Golobček pa srcé je moje mlado.

Ivan:

Grdo so se zlagale tvoje sanje,
S seboj je hotel vzeti močni ptič
slabejšo golobico v prosti zrak,
kjer vse je jasno, čisto in svobodno.

Miloslava:

Svobodo vrni mojemu očetu!
Kako naj duše svoje strah premagam,
ko ga drži nevarnost v svojih krempljih
in mu strmi v oči pošast neznana?

Ivan:

Zahtevaj, naj razsvetim s solncem noč,
naj z zvezdami odičim tvojo glavo,
naj vjamem dan, ki davno je izginil; —
usoda kraljeva ni v mojih rokah,
izbral si je nevarnost boja sam.
Kdor nosi meč, ne sme se bati meča.

Miloslava:

Moj oče je! Kaj briga mene boj?
Kaj mi je mar vse vaše čudno pravo?
Moj oče je, a ti si mu sovražnik.
Kako naj zvesta bi ljubila hči
človeka, ki preganja ji očeta?

Ivan:

Ljubezni vse so take misli tuje.
Oj Miloslava, v srcu je ljubezen.
in kadar govori, je v glavi tiho.

Miloslava:

Ljubezni torej v mojih prsah ni.
Strupene mi skrbi rojé po glavi
in težke misli mi kalé oči.
Pregrešna bila bi sedaj ljubezen.

Ivan:

Odbijaš me. Saj si kraljevska hči!
Tako visoka pač ni moja čast.
A Miloslava — krepka mi je pest

BOHINJEC.

in v moji volji mnogo je železa.
Junaku cilj noben ni previsok.

Miloslava:

Kako slabo me ceniš v svoji zmoti!
Nikoli ni poznalo to srce
ošabnosti in praznega napuha.
Najrevnejši pridobil bi ga hlapec
in brez pomisleka bi mu ga dala,
če bi izgnal iz njega druga čustva.

Ivan:

Izgovor je lehak, dekle ponosno.

Miloslava:

Ponosna sem; ponos pa ni prevzeten.

Ivan:

Uhajaš mi. In mirno naj prenašam,
da me zavržeš, ko sem te izbral?

Miloslava:

Prijatelj, konja si lahko izbereš
in kupiš ga, ne da bi ga kaj vprašal.
Nikomur ni na prodaj Miloslava,
nikomur kakor sužnja se ne vda,
Za kogar ji vzplamti srce v ljubezni,
njegova bode, ali pa nikogar.

(Odide.)

Ivan:

Postoj, dekle! Tako mi ne odhajaj!

(Miloslava gre mirno po griču navzdol
in zavije na desno, ne da bi se ozrla.)

Počakaj! Vrni se, oj Miloslava!...

Ne vzbujaj maščevanja želje v meni!...

Až beta (se prikaže v ozadju):

Kdo oznanjuje tukaj maščevanje?

BOHINJSKI PASTIR COKLAR.

Ivan (se naglo obrne):

Kaj nosi tebe sem, strašilo čudno?

Ažbeta:

Modrost, moj sinko, me je pripeljala.

Modrost rešila me je iz jetništva.

Ivan:

Katera blaznost pa lovi jetnike,
ki se jih živa duša ne boji?

Ažbeta:

Prenaglo sodiš, hrabri moj mladenič.

Za staro kožo skriva se lahko
več nego misliš, gledajoči gube,
sledove brig in dolgega trpljenja.

Ivan:

Neznosno je to važno modrovanje.

Ažbeta:

Junak moj mladi, vendar mi modrosti
ne zaničuj, čeprav je včasih sitna.

Vsakomur se lahko zgodi v težavah,
da ga ne reši nič, če ni modrosti.
V jetništvo, kjer preži gotova smrt
na svojo žrtev, so me starko gnali
vojščaki kraljevi. In že so vrane
zakrokale mrtvaško votlo pesem.
Tedaj prikaže se v daljavi cesta.
Modrost mi zašepeče svēt v uho
in hitro rečem svojim spremljevalcem,
da se nam bliža tam sovražna truma.
Resnično! Sreča bila je v zvijači.
Ustrašili so se čuvaji moji,
razsuli so se kakor pleve v vetru
pred svojimi tovariši in brati.
A meni zasijala je svoboda.

Ivan:

Čemu pripoveduješ svoje zgodbe
človeku, ki te nič ni vprašal zanje?

Ažbeta:

Že marsikdo je nujno vpraševal
in ni dobil odgovora od mene.
Molčim lahko, če pretežko poslušam;
a tebi v prid se giblje jezik moj.

Za mano pride kmalu ona četa,
ki me je ponevedoma rešila.

Težko, da bil bi njen pozdrav prijazen,
če te ugleda brez kraljevskih znamenj.

Ivan:

Svarilo strahopetnežu je vseč —

Ažbeta:

— a ti si hraber. Rada ti verjamem.

Pa vendar — eden si, a njih je mnogo.

Ivan:

Bežim naj torej, to je ženska misel.

Ažbeta:

Privadila sem se v življenju težkem
žalitvam hujšim, nego so besede.

Ivan:

Zaslužil sem pravični tvoj ukor.

Oprosti, žena. Toliko je strupa
nalitega mi v žile in v srce,
da je že jezik kačjemu podoben.

Ažbeta:

Človeškega rodu si; greh to ni.

Nikar se meni ne opravičuj;

le misli nase in na svojo varnost.

Ivan:

Moj meč je moja varnost. Tu ostanem,
zaupajoč usodi dobrohotni.

Ažbeta:

Če tudi sebi toliko zaupaš,
tedaj je tvoja sreča v dobrih rokah.

Zdravstvuj, junak! Jaz grem po svojih potih.

(Odide v kočo.)

Ivan:

Na svidenje! Rad bi te zopet srečal,
neznanka čudna. Srečna pot ti bodi!

(Ozre se na vse strani, potem sede, po-
tegne meč in ga zamišljen ogleduje. Kmalu se
vrne)

Ažbeta (vznemirjena):

Oj, vitez, vitez, ali si še tukaj?

Ivan: (skoči na noge):

Sto gromov! Kaj se je zgodilo?
Utrujenost se me je polastila —
še malo, pa bi bil zadremal.

Ažbeta:

Oj vitez, morda si opazil
devico, ki je bila tukaj?
Dejala sem ji, naj počaka;
a zdaj je prazna moja koč. —
Srce mi stiska velik strah. —

Ivan:

Devica, praviš? Draga starka,
deklet je pač preveč na svetu,
da bi poznal jih človek vsa;
če še imena ne poveš,
kako naj pač odgovorim?...
A kaj je tebi? Vsa se treseš.
Oprosti! Mučiti te nočem.
Mogoče da je bila Miloslava —

Ažbeta:

Da, da! Prav ona. Ali si jo videl?

Ivan:

Seveda, ženka! Bodi brez strahu,
Zgodilo se ji ni prav nič. —

Ažbeta:

A kam je šla? Zakaj je šla?

Ivan:

Povedala mi ni namenov.
Mogoče, da je šla iskat očeta.

Ažbeta:

A kje je Silogoj? Mar veš?

Ivan:

Na grad Stromirov so ga odpeljali;
po oni poti šla je tudi hči.
Kako naj bi razložil, kje je grad —?

Ažbeta:

Poznam ga. Hvala ti, mladenič.
Hiteti moram, da jo najdem.
(Obrne se in hoče oditi.)

Ivan:

Postoj še malo. Kaj je z Miloslavo?
Zakaj si radi nje tako v skrbeh?

Ažbeta:

Mudi se danes. Drugikrat vprašuj!

NA SANKALIŠČU V BOHINJU.

Ivan:

Kdo ti si, čudna, zagonetna žena?
Lahko bi tudi meni pomagala,
če moč imaš do njenega srca.

Ažbeta (odhaja):

Poišči mojo koč, kadar hočeš.
Kar vem, povem. Pomagam, kadar morem.
A danes spremlja me le ena skrb.

(Izgine.)

Ivan (kliče za njo):

Predolga pot je zate, trudna starka —
Ne sliši — mirno gre — Bogovi s tabo!

(Sede zopet z mečem v roki in zadremlje.

V spanju leže; meč je pod njim. — V ozadju
se prikažcjo kraljevi vojščaki. Pazno se ozirajo
na vse strani in si dajejo znamenja. Poskrijejo
se za drevjem. Dva zlezeta polagoma na grič
in se zelo pazno priplazita do Ivana ter ga
nagloma pograbitava vsak za eno roko.)

Vojaka:

Imamo ga! Upornikov poveljnik!
Kar sem, kar sem! Tovariši, le urno!

Vojak (v ozadju):

Držita ga krepko! Pazita dobro!
Naj živega pripeljemo pred kralja.

Ivan (se zbudi, pogleda in sune hipoma z ro-
kama, da odletita vojaka ter se jima zavrti):

Tatovi! Tako je junaštvo vaše?

(Skoči na noge in pograbi meč.)

Kdor pride blizu, njega pošljem v smrt
prav brez usmiljenja in brez sočutja.

Vojak (v ozadju):

Prokletstvo! Saj je vendar sam!
Sramota, ako nam pobegne.

(Prva dva vojaka sta se polagoma iztrez-
nila od omotice in sta se umeknila. Drugi gredo
z golimi meči proti Ivanu, da bi ga zalotili z
več strani.)

Ivan (sname hitro prstan z roke in ga dvigne):

Svoboda, zdaj pokaži svojo moč!

(Hitro zopet natakne prstan in ko se prvi vojaki nekoliko približajo, zamahne s silovito močjo okoli sebe z mečem. Vojaki se ustrašijo in se umaknejo. Ivan dvigne meč in stoji kakor soha.)

Vojak:

Kaj ni to človek kakor mi?

Drugi vojak:

Poglej, kako se meč blešči!

(Nekateri vojaki se mu izkušajo zopet približati. Ivan zopet zamahne z mečem; najbližje spopade vrtoglavica, kakor da so zadeti.)

Prvi vojak:

Iz meča švigajo mu strele —.

Ivan:

Poučil vas je slabo Silogoj
v junaštvu in v okretnem bojevanju.

Drugi vojak:

Kaj Silogoj! V nevarni uri boja
zapušča nas pa naj sami skrbimo,
kako si žive rešimo glavé.

Prvi vojak:

Ej, kaj! Pobirat šel je menda davek. —

Ivan:

Vaš kralj ne išče pri nikomer davka.
Vesel in zadovoljen je sedaj,
da mu stoji na živem vratu glava.
(Vojaki se spogledujejo.)

Prvi vojak:

Povej nam jasno, kaj je z našim kraljem?

Drugi vojak:

In kdo si ti, ki nosiš strele v meču?

Ivan (naslonjen na svoj meč):

Vaš silni kralj sedaj je naš jetnik,
nikogar ne strahuje več v deželi,
nihče se ne boji njegovih gromov.

Prvi vojak:

Naš kralj — jetnik? Če govoriš resnico —

(Dalje prih.)

Ivan:

Vaš kralj je bil pač Silogoj ošabni.
a padel mu je kraljev meč iz rok;
on, ki se zanj bojujete, ni kralj.

Drugi vojak:

A kdo si ti, ki to pripoveduješ?

Ivan:

Neznana laž je Ivanovim ustam —

Prvi vojak:

Ej, ti si vitez Ivan? Jeli res? —

Drugi vojak:

Zato ubija meč tvoj iz daljave!
A kaj bi mi se bojevali zdaj
za kralja, ki ni več naš pravi kralj?

Ostali vojaki:

Užili nismo nič dobrot od kralja —
trinog je bil, okruten in krivičen —
Po sili smo služili mu z orožjem.
Če ni več kralj, čemu bi še nosili
v nevarnost svojo glavo dan na dan?

Stromir (pride z Goratajem, Hodigostom in Svetlano):

Vmili smo se kmalu, jeli, Ivan?
Hiteli so nam konji kakor veter,
ko da slutili bi veselje naše.

Svetlana (prihiti k Ivanu in ga objame):

Moj mili brat, z železno je pestjo
mi stiskal strah trepetajočo dušo,
a zdaj solzé ji izsiljuje sreča,
ko živega te vidim zmagovalca.

Gorataj:

Moči kraljevske Silogoj je rešen;
na varnem je, ne tare ga več skrb
za davke in za suženjsko ponižnost.
Razmisliti sedaj je le še treba.
škoduje li življenje nam njegovo.

Hodigost:

Po nepotrebem naj ne teče kri,
a če se nam je bati, naj umre.

GORENJKE.

K ŠESTDESETLETNICI PROF. T. G. MASARYKA.

„Program, gesla, besede, to mi nikoli ni imponiralo in mi ne imponira prav nič. Verujem le v človeka. Ni záme bolj zoprnega nasprotja, kakor je tisto med besedo in življenjem. Ta bolezen je na Češkem grozno razširjena, to je tisto, kar imenujem katolicizem. Tega nasprotja, Tomaž, pri Tebi ni. Zato Ti verujem in verujem v Tebe.“
J. S. Machar.

Te besede Macharjeve o Masaryku najbolj označujejo ono, kar spoštuje na njem prijatelj in nasprotnik: harmonijo Masarykovih naukov in njegovega življenja, njegov neupogljivi in čisti značaj.

Kako ga občuduje in ljubi ves napredni češki in slovanski svet, se je krasno pokazalo zdaj, ko je dne 7. marca t. l. praznoval svoj šestdeseti rojstni dan. Vsi listi češke napredne stranke so Masaryku posvetili obširne članke, mnogo jih je izdalo slavnostne številke, izide pa še poseben slavnosten „Zbornik“ s 50 razpravami prvih čeških učenjakov in književnikov. Obenem je stranka priredila jubileantu nebroj častnih večerov s temeljitimi predavanji po vsem Češkem in Moravskem. Dolga vrsta listov in revij, ki niso v zvezi s češko napredno stranko, se je tudi udeležila slavlja z daljšimi in krajšimi članki o Masarykovem pomenu za češki narod; večinoma so prav objektivno priznavali njegove zasluge tudi listi, ki stoje od stranke daleč proč; le malo jih je bilo (večinoma klerikalnih), ki so izkušali Masarykov pomen ponižati in ga očrniti.

A tudi napredni listi drugih Slovanov so se spominjali največjega Čeha in Slovana sedanje dobe. Čestitk pa je dobil na tisoče od povsod, kjer bivajo Čehi in Slovani; Poljaki, Rusi, posebno pa hvaležni Srbi in napredni Hrvatje, a tudi Slovenci so mu poslali iskrene čestitke. Posebno prisrčno je pozdravil sorodnega duhá na Češkem sivi Tolstoj z Jasne Poljane, poleg češke visoke šole v Pragi pa mu je izrekla svoje občudovanje in spoštovanje belgrajska univerza kot neustrašnemu boritelju za resnico in pravico v zagrebškem takozvanem veleizdajniškem in v Friedjungovem procesu.

Vse te iskrene, spontane ovacije so bile lahko velikemu možu v zadoščenje po tistih trdih bojih, ki jih je moral biti svoj čas doma in

po tistem grdem blatenju, ki ga je moral svoj čas prestati.

„Teško bi bilo naštetih,“ pravi njegov najboljši poznavalec dr. J. Herben,¹⁾ „vse krivice in laži, ki so padle na njegovo ime: napisal je knjigo proti samomoru in rekli so mu filozof, t. j. propagator samomora, začel je boj proti skepsi, razkričali so ga za skeptika in nihilista, boriti se je pričel prvi proti verski brezbriznosti, razvpili so ga za brezverca, bojeval se je proti našima najnevarnejšima nasprotnikoma: proti Dunaju in Rimu, razkričali so ga za c. kr. Avstrijca; skoraj pol življenja je premišljeval o češkem vprašanju in vžil pojmu rodoljubja idejno in nravno vsebino, razvpili so ga za izdajalca naroda, kozmopolita, internacionalca . . . dolge litanije: nikoli pa je ni bilo in je ne bo večje krivice kakor je ta, da so tega tako religioznega človeka razkričali za pohujševalca mladine, za moža, ki jemlje narodu ideale in za mrzlega intelektualista. Kajti ni ga vzvišenejšega, lepšega idealizma, kakor je v Masarykovem delovanju. On je ustvaril idealizem, zgrajen na razumu.“

In odkod toliko sovraštvo?

Ker je vedno povedal resnico naravnost, odkrito, brezobzirno, držeč se Husovega gesla: „Išči resnico, poslušaj resnico, uči se resnice, ljubi resnico, govori resnico, drži se resnice, brani resnico tja do smrti!“ Njegove ideje so bile za malenkostne razmere pri Čehih prevelike. Vendar pa so prodrle v teh desetih letih že široko in globoko, popolnoma pa doceni Masaryka šele bodočnost . . .

Podati hočem kratek pregled njegovega življenja:

Tomaž Masaryk se je rodil 7. marca 1850 v Hodoninu na Moravskem in je torej rodom moravski Slovak. 1861.—63. je dovršil dva razreda na realki v Hustopečih. L. 1864. se je učil na Dunaju za ključavničarja in na Čejci za kovača. Pa to mu ni ugajalo in vrnil se je spet k misli, da bi postal učitelj. L. 1864. in 1865. je tudi res bil učitelj v Čejkovicah. Sramoval se je, da nič ne razume, ko je pri pogrebih i. t. d. odgovarjal duhovniku latinski. Začel se je učiti latinski in napravil je izpit iz latinščine v Stražnici, tako da

¹⁾ „Čas“, 6. marca 1910.

je leta 1865. lahko vstopil v II. razred nemške gimnazije v Brnu. L. 1869. je prišel na akademično gimnazijo na Dunaju, kjer je maturiral l. 1872. Študiral je potem na dunajski univerzi in dosegel leta 1876. doktorat filozofije. L. 1876. in 1877. je bil na univerzi v Lipskem, kjer se je seznanil z Miss Charley Garrigue iz Brooklina in se z njo zaročil. Na pomlad 1878. se je odpeljal v Ameriko, slavil tam svatbo in se z ženo vrnil na Dunaj. K svojemu imenu je dodal ime svoje soproge: Garrigue. — L. 1879. se je habilitiral s spisom „Selbstmord“¹⁾ in se živil s privatnim poukom in supliranjem do leta 1882., ko je bil imenovan za izrednega profesorja na novourejeni češki univerzi v Pragi. Takoj drugo leto je ustanovil kritično revijo „Athenaeum“; l. 1886. je bil urednik Ottovega Naučnega Slovnika. Istega leta je izbruhnil boj za rokopis kraljedvorski in zelenogorski, kjer sta z Gebauerjem dokazala, da sta rokopisa falzifikat rodoljuba Hanke. L. 1891. je bil prvič izvoljen v državni zbor kot mladočeški poslanec. Gotovi ljudje v stranki pa so intrigirali proti njemu, zato je odložil mandat leta 1893., ustanovil revijo „Naše Doba“ in se posvetil literarnemu delu. Hotel je spraviti češko politiko na višji, нравni nivo in ji dati temelj trdnega svetovnega naziranja; zato je spisal knjige: Česká otázka (Češko vprašanje), Naše nynější krize (Naša sedanja kriza) in Jan Hus, vse leta 1895. L. 1896. je izšel Karel Havliček, l. 1898. Otázka sociální.²⁾

L. 1899. je bil znani proces polenski, v katerem je bil obdolžen žid Hilsner „ritualnega umora“. Zavoljo narodne časti se je uprl Masaryk taki vraži. Radi tega so mu očitali takrat, da je podkupljen od židov, akademiki so mu z žvižganjem in ropotanjem preprečili predavanja na univerzi. L. 1900. je ustanovil samostojno politično stranko z dnevnikom „Čas“. L. 1902. je predaval v Ameriki Amerikancem in tamkajšnjim Čehom, istotako l. 1907.

L. 1906. ga je tožilo drž. pravdnništvo zaradi motenja vere. A. Masaryk je bil oproščen.

Po novem volilnem redu je bil spet izvoljen l. 1907. na Moravskem v državni zbor za valaška mesta.

¹⁾ Der Selbstmord als Massenerscheinung der modernen Civilisation. Dunaj 1881. Delo je izšlo tudi češki: Sebevražda jakožto hromadný zjev v moderní civilisaci. Kr. Vinogradi 1905.

²⁾ Leta 1896. je bil tudi končno (po 14 letih!) — vzlic intrigam praškega nadškofa Schönborna, ki ga je črnil pri cesarju samemu — imenovan za rednega profesorja.

L. 1909. je nastopil v obrambo Srbov v zagrebškem in decembra v Friedjungovem procesu.

Masarykova delavnost je tako genialno vsestranska, da bo enkrat treba pisati knjige in knjige, da se ga dostojno oceni.

„Ali poznamo Masaryka?“ — vprašuje dr. G. Tichy.¹⁾ — „Sociolog, etik, politik, filozof naše narodne zgodovine, vzgojitelj našega narodnega mišljenja, a tudi značaja, vodnik kulturnega stremljenja, mož značajan, idealen, vztrajen, popolnoma češki. — Najti zmisel naše zgodovine od Husove reformacije preko Bele Gore in protireformacije k Havličku, dati češkemu razvoju enotnost z naslonitvijo na našo največjo dobo, to hoče vsebina Jana Husa, Češkega vprašanja, Naše sedanje krize, Karla Havlička. Osvoboditev iz cerkvenega absolutizma po Husu, dopolnjena s humaniteto Čeških Bratov, pozneje izdelana v politični program humanitete, posebno po Havličku, to je temeljna ideja naše zgodovine. Religiozni problem je specialno češki problem, brez katerega ni mogoče umeti naše zgodovine.“

En motiv je, ki označuje vse Masarykove spise, velike in majhne in ki označuje ves njegov javni nastop, to je njegovo temeljno stališče religioznega prepričanja. Iz tega potem izvira njegovo resno, globoko pojmovanje današnjega socialnega in specialno češkega vprašanja, ki se reši ugodno le, ako postane nravnost poedinca in vse družbe višja.

Ta „religiozno-etična rezonančna tla,“ kakor naziva to univ. prof. Čáda, se nam oglašajo že v prvem Masarykovem spisu „Selbstmord“. Tam prihaja do zaključka, da je današnja religiozna kriza in njen glavni znak religiozni indiferentizem (posledica polizobrazbe!) glavni vzrok, da se množe samomori.

Že v „Samomoru“ je izrazil jasno svoje življensko geslo:

„Kdo odreši človeštvo? Niti politik niti narodni gospodar, niti socialist, niti demagog. V resnici lep primer nam je Kristus, ki se v oni dobi, ki je bila politično in socialno tako razburjena, oddaljuje od vsake politike; kako lahko bi mu bilo pridobiti si srca s politično ali socialistično propagando. Toda on zahteva izpopolnitev značajev, zahteva poglobitev čustva; on hoče, da bi ljudje postali dobri, ker vé, da le tako najdejo mir svojim dušam.“

(Konec prih.)

¹⁾ Zlatá Praha, št. 25., 1910.

VLADIMIR LEVSTIK:

SPHINX PATRIA.

(Dalje.)

9.

Kostanji so cveteli; med listjem, v belih in rožnatih vrhovih je brenčalo nebroj čebel. Sito zelenje travnika se je opajalo v silni luči; izprehajalca sta včasih prisluhnila, kadar se jima je zazdelo, da zemlja zveni od vročine. Izza drevoreda je prihajalo železno petje rovnic in lopat; delavci, znojni in goloroki, so kopali jarek in metali vlažno, veselorjavo prst pokraj ceste. Pri gugalnicah je donel orkestrion dremavo melodijo; tovorni vlak je sikaje in bruhaje prigrmel čez pot. Zagoreli stražnik v modri uniformi je razpahnil ograjo; množica ljudi se je razlila na obe strani.

Na licih pešcev je odsevala žejna udobnost pomladi. Moški, v novih oblekah, s cveticami v suknjiču, so gledali gizdavo in samozavestno; dekleta so hodila vročih oči, z veselimi, zardelimi obrazi. Senca širokih slamnikov se jim je zibala nad čeli; vonj mladih teles se je mešal z duhom svežega perila in pravkar opranih bluz v omanen, vznemirjajoč parfum, ki so ga sopli mladeniči v razširjene nosnice.

„Tudi v grdih med njimi je lepota,“ si je zatrjeval Andrej Marjan; ko pa sta sedela s Travnom ob šumečem vodometu pod gradom in ga je pisatelj vprašal, če opaža v ljudeh tisto posebno razburjenost mladoletja, je nevoljno zmignil z rameni:

„Poznam jo in studi se mi včasih. Premisli: vsi milijoni ljudi se istočasno nehote uklonejo zapovedi spola ter so vabljeni za ljubezen in pripravljene ljubiti. Izgubili so vajeti uma in gredo le še za čutom, ki je sposoben, da se razvname ob nevrednici, ob nevrednežu, in pahne življenje namah iz tira v tir. Ali je laskavo za človeka, da čuti višek sreče ravno tedaj, ko je najpopolnejša žival? In nas poglej, in vas poete: kaj je, če ne ironija, da vidimo v tej smešnosti največjo lepoto? Lepota pa je, in prava, ne ponarejena; kako moramo biti pokvarjeni, da se nam čuti smešna tam, kjer najodkritosrčneje pokaže svoje bistvo! Da bi se vrnili in poboljšali v milosti narave? Kako, dokler govori razum! Sledi torej, dragi Traven, da imamo lepoto za nadlego, ali pa, da je analizirati greh in naša pamet odveč.“

„Tebi se zdi smešno, da se ljudje zaljubijo? Saj se drugače ne izogiblješ besed o dramatikih življenja in o lepoti njegove trde neizprososti!“ je menil Traven.

„Vem, da grešim. Lionardo pravi: V najpopolnejšem umevanju je najvišja ljubezen. Toda nam, ki nosimo v srcih prokletstvo očelov, manjka Lionardove naivnosti in optimizma.“

„Vidiš, tudi meni se dozdeva tako, če dvojim,“ je odgovoril pisatelj, brskaje s palico po pesku. „A povej: ali si ti sam že kdaj ljubil? Ako ne maraš odgovoriti drugače, ti priznam jaz o sebi, da bržčas nikoli... Mislim si namreč veliko strast ali globoko čustvo; poljubi, pisma, sestanki in prepovedano veselje pač ne zadoščajo, da bi jih imenoval ljubezen. Kako je?“

„Nisem ti hvaležen za vprašanje!“ je vzkliknil slikar. „Zakaj ne? Zato, ker moram reči: bržčas da. Z gotovostjo je odgovor težak; kadar je takšna bolezen ozdravljena, ne moreš več soditi, ali je bila smrtnevarna, razen če verjameš zdravniku. Vrh tega ostane človeku menda do starih let nespametna in blagodejna vera, da mora biti popolnejša ljubezen, slajša, večnejša, nego jo je okusil — in pozabil — z eno besedo, večna ljubezen. Ali, kolikor jo jaz poznam, ni nikdar tako večna, kakor je minljiva. Toda ti hočeš slišati mojo historijo? Ne bodi radoveden; za drugega je tako neznatna, da ne zasluži pripovedovanja. In mrtvi imajo pravico do svojih grobov... Zanimivo je nekaj drugega: tisti dan pred svojim odhodom na tuje sem srečal Dulcinejo de Toboso, in zgodilo se mi je nekaj čudnega.“

Traven je radovedno dvignil glavo.

„Morda si obnovil zvezo.“

„Nič takšnega,“ je dejal slikar z živahnejšim obrazom. „Toda nikoli, niti pred mrličmi, niti kadar sem gledal utopljenca, ki so jih valovi čez teden dni po smrti vrnili zemlji, nisem imel tako strašnega občutka brezdušnosti. Spominjam se, da sem še pred mrtvimi trupli v misli na preteklost gledal kakor zadnji odsvit večerne zarje pričujočnost duše in življenja; tista ženska pa je stopila pred mene kakor samostojna, gibajoča se marioneta. Nekakšen strah me je obvladal pred njo; kasneje sem razmišljal o vzroku...“

Zdi se mi, najsi še tako pošteno priznavamo vrednost ženske — samo kadar jo ljubimo, vemo, da je ta vrednost resnična. In priznajva, da ljubiva nekoliko vse ženske na svetu, kakor ljubiva nekoliko vse ljudi; dokler nisi z vso mehaniko svoje duše zanikal življenja, oživlja tvoja dobrohotnost bližnjega z dušo od lastne duše. Vrniva se k ženski: šele kadar jo ljubiš, ima zate celo dušo, in ti, ki v ljubezni ne čutiš samega sebe razen v nji, ne veš, da si ji podaril svojo lastno. Če pa ji vzameš svojo ljubezen, ji vrneš njeno dušo in prekličesh njeno vrednost. Takšna ženska nima več vrednosti, in na njenem licu stoji zapisan možev sram. Zato sem imel ob pogledu na Dulcinejo de Toboso edino le tisti grdi občutek tekočega stroja za plojenje in prebavo; ker o nji sami na celem svetu vem, da nima duše v prsih. Jaz sem ji jo dal, jaz ugrabil. Če hočeš vedeti, bil sem okruten proti nji, in z lahkoto; morda zato, ker je čutila moja narava nepriznano potrebo, izpričati si to razveljavljenje daritvene pogodbe o vrednosti in dostojanstvu.“

Traven je majal z glavo.

„In meniš,“ je dejal z obotavljanjem, „ali se ti zdi, da bi še ljubil?“

„Zakaj vprašaš? Temu ni odgovora; življenje je boj, ljubezen je del življenja. Ljudje se objemamo in si krademo duše. So trenutja, so ljudje, ki jih moraš vzljubiti; pač se lahko braniš, pač lahko umetno zastrupiš svojo ljubezen, ali z drugo besedo, strategično zavaruješ in obraniš tisto svojo dušo, katere največja vrednost je morda res le ta, da jo lahko podariš. A s tem, da si zadavil ljubezen, si priznal, da si ljubil. Naša ljubezen je skrita v roki usode. Toda ne! Letos se čutim mladega in veselega, kakor petnajstleten fant; vseh križev ne, a vse sladkosti bi z veseljem še enkrat okusil!“ je zaključil slikar smehljaje.

„Zato sem te vprašal,“ je dejal Traven, „ker te namerjam seznaniti s prelestnim dekletom; vsi jo obožujejo, nihče še je ni osvojil. In če je kaj nevarnosti, da izgubiš srce, sem hotel vedeti, kako se mi osvetiš. Čas bo, Andrej, da se odpraviva; napovedal sem naju Grudi, in ker ga imam rad, ne maram, da bi se jezil s čakanjem.“

Odšla sta proti mestu.

10.

„Ti ga imaš samo rad,“ je rekel Marjan resnobno, ko sta v pogovoru o Grudi stopila na prvi tlak, „a jaz ga častim. Vsega občudova-

nja sem zmožen do njegove srečne, mirne vedrosti, — morda tudi vse zavisti. Povej mi le enega med nami, razen Gospodariča, ki je našel svoje delo in utrip svoje duše kakor on! Glej, ko sem prišel v Ljubljano, bi bil od samega bedastega otroškega veselja najrajše objel vse po vrsti; toliko da se nisem zastrupil in ohladil med njimi. Zdaj pa, čim bolj se odtujujem njih slepi ničevnosti, tem višji in dragocenejši mi prihaja Gruda, in zdi se mi, enkrat se izpozabim ter mu poljubim roko.“

Mojster Gruda je živel na robu mesta. Majhne, napol kmetske hiše so gledale tamkaj s tesnimi okni kakor z drobnimi očmi izpod ozkih čel starcev seljakov. Ljudje, ki so srečavali slikarja in Travna, niso nosili gospodskih oblek, zdrava, groba moč in veselost jim je pokrivala široke obraze. Rjavi otročaji so se s krikom in smehom premetavali po globokem prahu.

„Gruda ima okus,“ je menil Traven. „Poglej, tu je še slikovitost doma, zadnji ostanki starine in posebni značaj domov, ne manj izrazovit od značaja ljudi. A tam pod Grudinimi okni se odpira pokrajina s poljem in z drevesi.“

„Slikovitost?“ je ponovil Marjan zaničljivo. „Slišal sem velikega umetnika, ki je dejal: Slikovitost je častitljiva skorja gobavih monumentov; mi proslavljajmo novo lepoto, zdravo, udobno, blestečo se v svojem sijaju. Lepa tovarna za kalcijev karbonat, — to je lepota! — Smehljaš se, neverni Tomaž? Tudi meni je lepota novega elektromotorja višja in popolnejša od lepote starinskega mlina, pogled na orjaško telo prekmorskega parnika ljubši od slikovite jadrnice in živa bujnost velikomestnega kolodvora mogočnejša od panorame rimskih razvalin. Spominjam se, da sem se pred napravami modernih fabrik s turbinami, dinamo stroji in šumom parnih koles zavedal silnejše lepote kakor pred kipom Melske Afrodite. De mortuis nil nisi bene, so dejali tam, kjer lažejo magistri, da je stala človeška kultura na višku svoje harmonije. . . Jaz sovražim samo enega mrtveca: antiko. In samo enemu očitam vse grehe: zgodovini.“

Pisatelj je v dvomu odkimal z glavo.

„Ti ne verjameš, da je danes več krasote na svetu? Meni se vidi, da rije po duši modernega človeka eden najogromnejših bojev njegovega razvoja — boj za novo lepoto. Za to lepoto, ki se nespoznana in neoboževana razliva po njegovem življenju. Zakaj da se skriva večini? In zakaj da zaveka zdajpazdaj mladič-romantik po starih časih brez pare in elektrike? Pač le zato, ker jih je največ prepočasnega duha, da bi mogli

slediti mogočnim korakom sodobnega življenja, in preveč bolehnih, da bi jim teknila sila, močna, življenje v vsej njegovi bodočnosti zatrjujoča lepota strojev, železnic, parobrodov in avtomobilov.“

„Čuden si prišel nazaj,“ je dejal Traven zamišljeno. „Eden tistih si, ki streme brez postanka dalje; tistih, ki sopejo že danes zrak jutrišnjega dneva. Morda stojiš tudi zgolj zato osamljen in nimaš somišljenikov za seboj, ker te tako vročično tira misel napredka. In kar se tiče tvoje nove lepote, utegneš imeti prav; izpreobračaj me k nji, če meniš res, da je boljša.“

„Premisli, fant! Predstavi si domovino, vso njeno mladost in željnost — ovenčano z bogatim vencem te nove lepote!“ je vzkliknil Marjan nenadoma.

„Da!“ je obstrmel Traven, in oči so se mu zasvetile. „Vidiš, to bi mi bil moral prej povedati!“

„Ne,“ je odkimal slikar z usmevom, „to bi bil moral ti — prej spoznati...“

Gruda je stanoval v neznatni, novi hiši z rumenkastim, monotonim pročeljem. Tik pod okni so se razprostirale široke grede z mlado zelenjavo; na strehi se je že oddaleč svetilo veliko okno delavnice.

Odprla je gospa Grudova, dobrooka, obilna črnolaska v belem predpasniku.

„Vendar smo vas dočakali, hvala Bogu! Jaz sem že dejala, da sploh ne pridete, gospod

Marjan, ker vas tolikanj opravljajo, kako se zdaj izogiblujete ljudi. A Gruda slika; vi ga ne boste motili, kar izvolite... Samo gospod Traven — da, Travenček, vi bi lahko ostali zunaj,“ je dodala s hudomušnim nasmehom. „Pisatelji ste menda manj krepostni v teh rečeh!“

Traven je veselo pokimal in stopil naprej.

Duh olja je pozdravil prišleca; pred oknom se je risala široka postava Grude pri stojalu, brez suknje, z orjaško paletto na levici. Pokimal je Marjanu in Travnu, in takoj nato zopet ni gledal nikamor razen na sliko in na model. Okno je bilo napol zavešeno, tako da je lilo popoldansko solnce v širokem pasu po prsih in ledjih gole mlade ženske s krepkimi rjavkastimi udi, ki je ždela v pozi na temnordeči otomani. Ko je zagledala gosta, se je prestrašeno zdrznila in skrivila; mirno in resnobno, kakor da ni uganil njene misli, je stopil Gruda k nji ter ji popravil lego desnice.

„Potrpajte še pet minut,“ je dejal tiho.

In zopet se je začulo praskanje trdega čopiča; slikar je stopil zdajpazdaj par korakov nazaj, pogledal, presodil in zopet pristopil. Naenkrat se je ozrl po Travnu, ki je udobno sedel pri mizi, papirosko med zobmi.

„Kaj si misliš?“ so vprašale oči.

Pisatelj je polglasno citiral, kakor da ga razume:

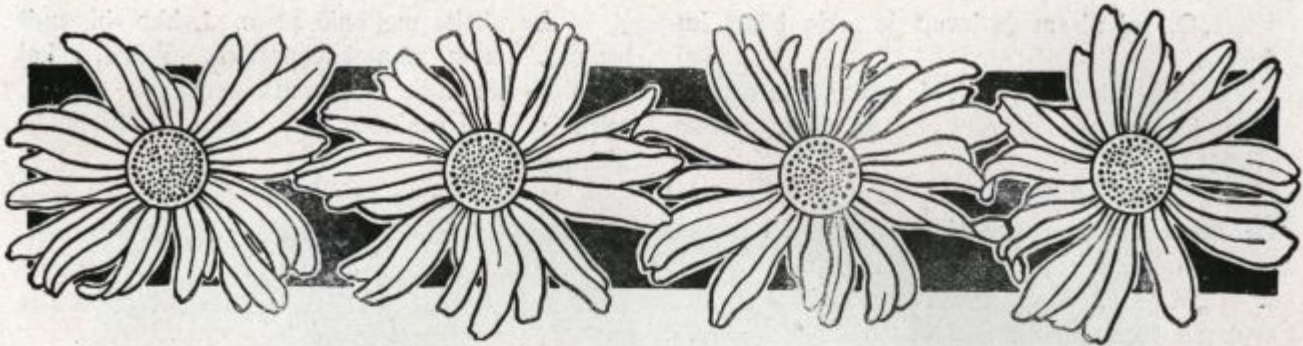
Des Weibes Leib ist ein Gedicht,
das Gott der Herr geschrieben...*

(Dalje prihodnjč.)

KMETSKA HIŠA V STARIH FUŽINAH (Bohinj.)

ZOFKA KVEDER-JELOVŠKOVA:

NEKAJ NAVADNEGA.

NOVELA.

(Vse pravice pridržane.)

(Dalje.)

Profesorjeva gospa je vstala. Ustnice so se ji nasmehnile, hotela je nekaj reči, ali molčala je. Poslovala se je in šele pri vratih se je nasmehnila s čudno modrostjo: „Pravzaprav je res najbolje, da je človek slep.“

Miro je nekaj spekle. Rada bi bila vprašala, ali ponos ji je zaprl usta.

Ne, to bi bilo podlo. Varati jo, ko je vendar mlada in lepa! Ne, ta misel je smešna. Kaj ni ona prva lepota v mestu? In katera je duhovitejša?! Ne, on ni za galantne afere. Nima niti časa za to. Ta sum je smešen!

Ali ostalo je nekaj grenkega v srcu in jo grizlo in žalilo. Poniževalo. Samo resnico, ko bi vedela, samo resnico!

Postala je nekako nestrpna in nezadovoljna. Opazovala je svojega moža in zdelo se ji je, da ima nekaj neprijetnega v očeh, da ima grdo črto okrog ust.

Vedno manj časa je imel za njo. Prej včasih je rad poslušal njeno petje, čitanje kakšne knjige, igranje na klavir. Zdaj ni imel časa, nikoli ni imel časa. Dal ji je, kar je hotela, denarja, kolikor je zahtevala, sam pa se ni več spominjal novih darov, ni več naročal cvetlic za njo pri cvetličarjih in bonbonov v slaščičarnah. Smela je iti, kamor se ji je zazdelo, obiskati prijateljico na deželi in ostati pri nji, dokler ji je bilo všeč. Prigovarjal ni nikoli, nikoli ni iskal od nje računov o njenem času in njenih zabavah, a ravno tako malo ji je pripovedoval o sebi. Imel je „dela“, „posla“, „seje“. To so bili odgovori, čega je kdaj vprašala.

Življenje ji je začelo postajati prazno in dolgočasno, zabave puste, pogovori v salonih plitki in puhli. Naveličala se je vsega.

Potem je nekega dne na zelo banalen in vsakdanji način zvedela vse.

Odpovedala je hišni. Dekle je imelo grd in kljubovalen, domišljav pogled. Odgovarjalo je špičasto z nekim posebnim, porogljivim tonom. Ni bila dolgo v hiši, a postala je bila z vsakim dnevom Miri bolj antipatična. Zdela se ji je nesramna in pokvarjena. Potem je zapazila, da nosi njeno perilo, njene čevljičke. Prepovedala ji je to in rekla, naj si čez štirinajst dni poišče drugo službo. Dekle je skomizgnilo z rameni in zasiknilo: „Vseeno. Služba je dolgočasna in nerodna stvar.“

Neki večer potem se je vrnila Mira že po prvem dejanju iz gledališča. Začela jo je boleti glava, odšla je iz lože, pomirila prijateljico, ki je bila z njo in sama peš odšla domov. Imela je ključ od stanovanja v torbici, tako ni slišal nihče, da je prišla. Predsobje je bilo razsvetljeno, kakor vedno, dokler se ni vrnil on domov — pozno v noči. Pet vrat je vodilo v različne sobe in hodnike iz predsobja. Njena soba je imela majhna tapetna vrata direktno s hodnika. Vstopila je. Zraven v veliki spalnici je bila svetloba. Čudila se je in tiho pristopila k priprtih vratom. Pred ogromnim zrcalom je sedela hišna v belem ogrinjalu Mirinem in se je česala z njenim srebrnim glavnikom.

Mira je vztrepetala od jeze.

„To je nesramno!“ je zavpila. „Kako se upate?!“

„O, saj nisem garjeva,“ je rekla hišna hudožno.

„Ven, takoj! In jutri, da vas več ne vidim!“ Mira je zgrabila glavnik in ga vrgla na tla. „Fuj!“

„O, milostljiva, zakaj se toliko zgražate! Če imava obe enega moškega, imava lahko tudi en glavnik! In kakor sem rekla, garjeva nisem!“

„Molčite, nesramnica! Povedala bom vse svojemu soprogu in zaprli vas bodo!“

„Zaprli, zakaj?! Ha, ha! Ker sem ljubica vašega moža, kakor toliko drugih?! Zaradi tega se ne zapirajo več!“

„Lažnivka!“ je šepetala Mira vsa bleda.

„Lažnivka?! O, ne! Zakaj bi se lagala. Gospoda imajo radi zmeno in jaz nisem ravno tako grda. Sicer je pa to z menoj čisto nedolžna reč. Mala domača zabavica in nič drugega. Sicer pa sem mislila, da milostljiva vé, kod hodi gospod ponoči. Na seje gre pač tudi, a to ne traja do dveh, treh zjutraj. Orfeum pa je zelo kratkočasen kraj in za tiste plesalke, pravijo, da so vražje ljubeznive. Tudi še drugačnih hiš je v našem mestu zadosti za bogate ljudi, kjer je žensk na izbero, raznih vrst, kakor se pač tak gospod izmisli.“

„Ven!“ je ukazovala Mira. „Izpred oči, nesramnica! Ven!“

„Zakaj?! Če smo že v pogovoru, lahko povem vse. O, gospod je zelo ljubezniv človek. Za ženskami leta, kakor muhe za medom. In zmena, zmena! To je glavno! Poznam gospoda že od prej. Učen gospod, samo ženske...“

„Molči!“

„Le tikajte me, nič za to. Lahko bi tudi jaz vas. Imam takorekoč pravico. Vidite, zakaj se toliko razburjate. Neumna sem, pa sem si mislila: če je vaš mož moj, zakaj ne bi bil še glavnik moj!“

Mira je vzdignila pest in je vdarila dekleta po obrazu. Povedila se ji je kri. Zaklela je, vendar se je obrnila in odšla. „Nič zato! Pomnila me boš dlje, kakor jaz tebe!“ In zaloputnila je vrata.

Kakor izgubljena je stala Mira sredi spalnice. Široko gledališčno ogrinjalo ji je zdrknilo raz ramena in stala je tu v sijajni svetli toaleti, visoka in lepa, kakor kip.

Počasi so se zbirale misli. Oditi, pobegniti! Kam?

V glavi je vrelo in šumelo. Spomni a se je na dom, na teto, na tistega čudnega starega penzioniranca, ki je zdaj doli v Dalmaciji. Neizmerna ogorčenost ji je dvigala prsi, a obenem je neka grda topost, neka plazeča slabost vse bolj in bolj prevzemala njeno telo in njeno srce.

Hotela je nekaj storiti, nekaj odločilnega, poštenega, edino mogočega — a že ni bilo nobene moči v nji. Slekla je gledališčno obleko, hotela je obleči temen kostim in se je oblekla v rdečo domačo haljo. Odprla je omare in predale, nekaj je zlagala, jemala ven in zopet zaprla vse nazaj.

Glava jo je bolela vedno bolj, odšla je v svojo sobo in zaklenila vrata v spalnico in na hodnik. Vrgla se je na divan in pogreznila se je v težek, mučen spanec. (Dalje prihodnjič.)

BOHINJSKA
BISTRICA.

R. AUGUSTA: SLIKARICA.

MILAN PUGELJ:

SPIRITUS FAMILIARIS.

VI.

(Dalje.)

Gospod Bronič se je včeraj zvečer odobrovoljil in pozneje okoli polnočne ure, ko je odhajal iz gostilne, tako razvnel v nenadnem in razkošnem veselju, da je plesal po nanovo nastutih cestah in si odbil na desni nogi peto. Danes — v ponedeljek popoldne — leži v svoji sobi in spi nepretrgoma že od jutra, Pavle pa popravlja v sosednji izbi pohabljeni čevelj.

Meglina, skoro polmračna luč se razliva po tesnem in vlažnem prostoru, na steni tiktaka starinska in zastarela ura, iz kota zeva nepostlana postelja s svojimi nečednimi in zamotanimi rjuhami.

„Slaba razsvetljava!“ — gode Pavle, sedi na trinogatem stolčku tik ne mnogo višje mizice z orodjem, obrača brezpetni čevelj in se jezi nad slabim fabriškim delom, ki je po njegovi izkušnji tako, kakor bi ga pajki predli. Primi obuvalo z levo, primi z desno, malo potegni, pa ti ga ostane v vsaki roki polovica. Ali pokaži dobro vanj s kazalcem, ali pritisni od znotraj na vun s palcem, pa bo takoj zijala luknja skozinskozi.

„Preteta vera! — godrnja. „To pa ni dobro ukrenil gospod prijatelj! Pred nosom ima čevljarja, pa gre po cesti, stopi v goljufivo prodajalno in si natveze piškavo obuvalo! A — á — á — á!“ — prične naenkrat jezno renčati, razkači se trenotkoma, hiti obračati čevelj, potiska palec v peto in nenadoma se pripeti prav tisto, kar je prej namigaval: palec zdrsne, podlaga zine, luknja se posveti kar naenkrat. Pavle preneha, za hip premišlja, naglo vstane, zavihiti čevelj in ga zakadi v svojo posteljo. „Sam popir!“ — govori in se

jezi, „Sama goljufija!“ — Stopi do vrat v sosednjo sobo, jih odpre in pogleda s suho in kocinasto brado skozi špranjo: „Ho-oj!“ — kliče. „Ho-ó-ój! Jaz ne znam ravnati s popirjem, ampak na usnje sem izučen! V popirnico pošljite vaše obuvalo, gospod prijatelj, v popirnico!“

„Hr-rr!“ — zahrči gospod sosed, čudno izpodvito in divje razkuštrano glavo dvigne kvišku, pogleda na široko s krmežljivimi in rdeče zabuhlimi očmi, zine in hripavo zakriči, kakor bi zagledal pred sabo nevarnega napadalca ali svojega največjega sovražnika. Eno roko stegne proti tлом, z drugo preti po zraku, kakor bi se šlo za nečloveško hudobijo. „Daj, izgubi se-é! Izgini, kopito, izgi-i-ini-i! Vrag s teboj — ná!“ — In nočno obupalo treščí ob vrata, da zdrsne od njih še bolj raztrgano in copatasto, kakor je bilo prej.

Pavle se je pravočasno odmaknil in zaprl vrata, zdaj stoji sredi svoje začrnele izbe, pogleduje enkrat med orodje, enkrat na posteljo in čevelj, ki leži zavit v rumenkaste rjuhe, s prsti desne roke otipava štrleče lase, praska se zadaj po vratu, premišlja nekaj in se izrazi ob sklepu svojih misli polglasno, a zelo odločno v naslednjem redu: „Prav je! Pa tako, gospod Bronič Je tudi dobro, zakaj bi pa ne bilo, kaj?! Mene ne briga! Bomo hodili jutri pa bosí po hiši! Takole je!“

In zopet prihaja iz sosednje sobe hripav glas: „Hej-jo-ó! Spiritus, kopito, vode prinesi!“

„Koliko-ó!“ — kriči enako Pavle in obrne obraz proti vratom.

„Vedro!“ — se čuje odznotraj. „Vedro-o-ó!“

Pavle stopi do vodovodne pipe, ki se skriva v veži za vratmi, napolni steklenico do vrha in jo prinese sosedu. Gospod Bronič sloni na levem komolcu pod vzglavjem, v desni drži kozarec in ukazuje točiti. Pije, kakor bi mesec dni ne imel mokrega jezika in kadar izprazni, ponavlja hlastno in hudogledno: „Toči, žalost božja!“ — In ko se napije, se obrne v postelji, zagleda v steno in naroča komaj umljivo in v nenadnem spanju: „Čevlje popravi, peto pribij! Daj, brate, duša zlata, seme vražje, da-a-a“ — in vse izzvneni in utone v globokem hrkanju in smrčanju.

Pavle se vrne v svojo izbo, vzame čevlji, sede nazaj na trinožnik, a komaj se pripravi k delu in izbere orodje, že hodi nekdo zunaj po podstrešnem hodniku, prav pred vratmi se ustavi in drgne s podplati po pragu.

„Naprej!“ — odgovori Pavle na rahlo trkanje, vrata se odpro in zapro in tik njih stoji suhljata in še mlada ženska, ki se zdi sicer od kdovekod znana, a je na prvi hip ni mogoče spoznati. Glavo ima zavito v črno šerpo, na čelo molijo izpod nje gladko počesani rjavi lasje, lica in obraz sploh je bolj bled kakor rdeč, oči so vodene, telo je nekako ozko in obleka po njem črna. Kaka hišna je videti, natararica iz zakotne gostilne ali šivilja iz predmestja.

Pavle drži v rokah čevlji, čudi se, gleda in ne spregovori.

„To sem iskala!“ — pravi ženska prav z domačim in vsakdanjim glasom in zasopljeno diha. „Križanska ulica, petdeset! Daleč je, pa visoko si, blizu nebes!“ — In takoj za besedo „nebes“ se zasmeje na ves glas: „Hihihih!“

„A“ — se prvič oglasi Pavle. „Odkod pa, prosim, po kakem poslu?“ — In takoj pogleda pod noge, če nemara manjka peta ali je zinil nad prsti goljufivi fabriški izdelek.

„Vidiš ga!“ — odgovori ženska in sede na posteljo. „Taka vprašanja! Odkod sem prišla?! Od doma, ali ne? Iz stanovanja! In po kakem poslu? Fanta obiskat, ali ne? Jaz sem mlado deklè in imam fanta, pa ga rada obiščem! Zakaj pa ne?“

„Kakopa, seveda, lé, lé!“ — kima in pri-trjuje Pavle in naenkrat se mu posveti v možganih. „Pa ne bo nič to pot, ne kaže, pa je! Gospod sosed je imel nočna pota, zdaj je pa jako truden in spi kakor medved. Le poslušajva!“

„Kako?“ — vpraša ženska in postaja resnejša.

„Nočna pota!“ — zmajuje Pavle. „Iz gostilne v gostilno, iz kavarne v kavarno, to so nočna pota! Tako je!“

„Ne razumem!“ pravi ženska že popolnoma resno.

„Kaj je tukaj nerazumljivega?“ — se začudi Pavle in si jo mimogrede ogleduje. „Preteta vera! Pil je, napil se je, zdaj pa počiva! Jutri pridite!“

In nenadoma stoji deklina sredi sobe, stopi še bliže in zapreti Pavletu tako grozeče, da je nehote primoran premakniti svoj trinožnik čisto k steni.

„Glej ga!“ — hiti in preti. „Glej ga, človek, le poglej ga, le premisli ga! O ti hinavec ti, ti grdobesednik, ti lažnivec dolgovrati ti!“

Pavle tišči glavo k zidu, preplašen je in nič ne ve, kaj se je zgodilo in kaj se bo zgodilo.

„Kdo pa sem jaz, kaj? Kdaj si me pa videl, kje sva pa bila skupaj?“ — kriči ženska, a Pavle je ves ponižen in plah, na soseda, gospoda Broniča, se domisli in se boji, da ga ne bi kričanje prebudilo. „Prosim“ — govori udano in se stiska k steni — „prosim, bodite tako dobri, govorite malo tiše, ker spi za onimi vratmi gospod sosed, ki je jako hude volje!“ — A ženski se ne da dopovedati, vedno hujša je, obe pesti stiska in z njima preti prav mimo oči in nogo, tudi desno nogo zgane večkrat v kolenu in udari s stopalom ob tla, da bi imele njene besede večjo veljavo. „Viče me, le poglejmo ga“ — hiti jako zlovoljna — „jutri bo pa prvi teden minil od onega sobotnega večera, ko me je objemal in stiskal k sebi, kakor bi ne mogel brez mene živeti!“

„Kdo?“ — vpraša nenadoma Pavle in dvigne ob zidu glavo in takoj za tem vprašanjem udari ženska pest po njegovem temenu, da mu zašumi pod lobanjo, kakor bi letel vihar skozi možgane. Ta dogodek ga razjezi in ojunači, da se mahoma postavi ob steni na noge, zarudi v kocinasta in suha lica, zašklepeče z zobmi in se oglasi trdo in polglasno z vedno mislijo, da bi ne motil gospoda soseda: „Kdo, vprašam, z menoj tako ravna, kaj? Tristo peklenščkov, kdo mi pa kaj more? Strela jasna!“

Ženska je v trenutku vsa izpremenjena. Prej podjetna, pogumna in divja, zdaj bleda, ponižna, vzdihujoča in omahujoča. Kar nagloma, kakor bi ji resnično obe nogi naenkrat odpovedali, se spusti na tla, najprej počepne, pozneje sede in dvoje prijetno okroglih in v črnih nogavicah tičečih meč se prikaže izpod krila. In trepalnice prično naglo utripati, oči se vidno zameglijo, solze se prikažejo na licih, polzijo po njih in kapljejo od brade po prsah in naročju. Pavle stoji, gleda na široko in videti je, kakor da se nahaja pred življensko

uganko. V sosednji sobi spi in smrči hudovoljni gospod Bronič in Bog daj, da bi se ne predramil!

„Kaj pa?“ — vpraša Pavle nekako pretrgano, kakor bi se mu besede nalomile. Jeza ga prejde takoj, ko vidi jok in solze, še sam počepne na tla in njegov glas je blag, rahel in usmiljen: „Kaj se ti je pa zgodilo?“ — se blagohotno zanima in dostavlja: „Ti revica, ubožica!“ — A deklina poihteva, stresa zgornji život in glavo, briše z eno roko solze, z drugo vleče krilo preko kolena in govori s silno užaljenim in očitajočim glasom: „Torej“ — pravi raztrgano — „torej: vsi moški ste enaki! Nas uboge že-enske reve imate radi samo takrat, kadar ste veseli, kadar ste — u-uh! — pijani!“ — In še globočje meče glavo na prsi in še huje ihti. „V soboto zvečer si se me oprijel“ — pripoveduje. „Jaz sem se branila, o-otepala sem se te, trgala sem se iz tvojih rok, ti pa si se me oprijel kakor — u-uh! — pijavka!“ — Zadnjo besedo je povdarila z nekakšnim tenkim hripavim vzklikom, omahnila naprej, kakor bi se ji bil vrat prelomil in se naslonila z obema rokama na tla. Pavle je bil ves zmeden od takih nepričakovanih dogodkov in sredi semintja drvečih in nejasnih misli se je resnično spominjal na preteklo noč in na žensko sredi nje, ali vse je bilo silno daleč, vse negotovo in toneče v gosti in globoki megli. A deklina je nadaljevala: „Rekel si: draga moja! Da! Mila moja! Tako si govoril, ni-nisi me pustil od sebe! Vse, vse za-man! In zdaj?“

In zaihtela je še krčeviteje, še obupneje in v sosednji sobi je isti hip prenehalo smrčanje gospod prijatelj Bronič je vrgel nemara knjigo v vrata, da je zabobnelo in plosknilo obenem, po glasu se je poznalo, da se je razjaril in odločno zahteval pokoja: „Da bi te satan! Spiritus, kopto nebeško, kaj pa bledeš?! Háló! Poberi se, na zdar!“

Pavle se je preplašil, naglo pobral svoj po-mečkani klobuk, ki je ležal na tleh tik čevljarške mizice, ga potlačil na glavo, se urno dvignil, pomagal še ženski na noge, jo vlekli in dvigal kvišku in ji ves čas šepetaje in hitro dopovedoval: „Gani se, za svete Tri kralje! Daj, postavi se na noge, prijateljica, srce milo! Slišiš ga, slišiš ga! Rentáči, Bog ga ne kaznuj! Zmotila sva gospoda prijatelja — da bi te nebeška rosa razvedrila! Hajdiva!“ — In tako šepetajoč jo je deloma prinesel in deloma priril in pripehal do vrat, tiho odprl, enako previdno zaprl, odšel z njo po hodniku in stopnicah v nadstropje, od tam v pritličje in iz pritličja na plano. Predno sta prestopila prag, si je otepla deklina črno krilo,

ki si ga je omazala in oprášila zgoraj, ko je sedela na tleh, izbrala eno izmed belih spodnjih kril, se sklonila in obrisala tako lica in oči, posegla med lase na čelu in jih spretno popravila in ko je prišla na ulico, ji ni bilo prav nikjer poznati ne žalosti, ne joka, ne jeze.

„Meni je vseeno!“ — je rekla. „Če me ni-maš ti rad, te imam pa jaz! Kadar se mi bo ljubi-lo, pa bom prišla k tebi! Ali me razumeš?“

Pavle gre tik nje dolg in suh, brez ovrat-nika za vratom, v prekratkih hlačah in v prekratki, skoro deški suknjici. Ona gre tik njega, gleda ga od strani, nič je ni sram, za mimoidoče ljudi se vidno sploh nič ne briga, za tri ali štiri korake se oddalji, stegne desnico, pokaže s kazalcem nanj, udari se po kolenih in na ves glas zasmee: „Tak si“ — začne in kar od smeha ne more končati — „tak si, kakor pristrižen kos! Noge imaš kakor škarje!“

„Da si bila ti“ — pravi Pavle — „da si bila tisti večer ti tista, tega se pa ne morem do-misliti. Ena je pa bila, tisto se mi zdi, da se ne motim!“ — On se hoče vsega dobro in pravilno spomniti, ali spomini begajo pred očmi kakor razkropljena čreda in tudi gotovi se ne zde, niti zanesljivi. In tudi dogodek, v katerem se giblje, ga čudno moti v razmišljanju in skoro veseli ga vse do takrat, dokler se ne tiče ponekod prazne mošnje. „A!“ — vzklikne in se hoče pa-metno in prijateljsko pomeniti. „Zdaj je spomlad! Drevje zeleni in nikjer ni več leda, ne snega!“ — A ona ga prekine z nenadno prošnjo: „Glej!“ — ga opozori. „Tam je trafika! Kupi mi cigareto!“

Prvič ni denarja, drugič ni navada, da bi kadile mlade ženske. Pavle zardi zavoljo pomanj-kanja, šele čez dolgo se domisli na slabo raz-vado in izreče naslednje besede: „Za moža tobak, za ženo slaščica!“ In zelo neprijetno ga skrbi, kaj bo zavoljo denarja.

„Dandanes tudi žene kadijo!“ pravi deklina in prikima sama sebi. „Vse izobražene žene ka-dijo!“ — In za hip ga vpraša: „Ali veš, kakšno pravijo, da je to?“

„Kakšno?“ — se zanima mimogrede Pavle in misli na denarje.

„Moderno!“ — odgovori ona, pograbi ga za hlačnico in potrese: „Kupi mi cigareto!“

Pavle ne ve kaj odgovoriti, ona spozna nje-govo zadrego in je takoj slabe volje.

„A — veš kaj!“ — govori zaničljivo. „Če nima mož denarja, pa ni nič z njim! Vidiš, na svetu je že tako. Da nima žena, to je samo po sebi umevno, a da nima moški, to je sramota!“

„E — e“ — si izkuša pomagati Pavle iz zadrege in se lovi z besedami. „Vidiš, stvar je ta, takole je, no, le počakaj!“

„Kako?“ — sili ona odločno.

„Denarje sem pustil doma!“ — laže Pavle in še nedolžno vpraša: „Kaj sem jaz vedel?“

„Pa pojdiva ponje!“ — je pripravljena deklina in obstane sredi ulice.

„E — e!“ — se mota Pavle zopet v novi zadregi. „Le ti poslušaj, le malo me počakaj, da vidiš! No, dobro!“

„Nimaš!“ — sklene ona odločno in se rezko zasmije. „Saj sem jaz sploh bedasta!“ — očita sama sebi. „Če bi ti kaj imel, pa ne bi hodil okrog, kakor take škarje! Kakor škrbaste vilice, tak si!“

On posluša zaničljivo govorjenje in se hoče na vsak način otresti neprijetne zadrege. „No“ — pričinja vnovič — „no, no!“ — In nikamor ne pride. Ona ga zbada, zmerja ga in ko se hoče že kar sredi ulice od njega posloviti, se domisli Pavle nečesa važnega in tolažljivega.

„Le pojdi!“ — pravi. „Tu imaš roko, Bog te neši, zbogom! Jaz pa grem po denarje!“

„Kam?“ — vpraša deklina.

„Prvega je!“ — pripoveduje Pavle. „Grem h gospodu prijatelju Cinarju, ki mi odšteje mesečno plačo!“

„Zopet lažeš!“ — noče verjeti ženska, a vseeno se ne loči in zavije z njim po stranski ulici.

„Ali ni danes prvega?“ — vpraša Pavle in deklina odgovarja: „Tisto je, ampak tebe so same škarje prvega in zadnjega!“

Kmalu prideta izmed hiš na plano, Pavle veli deklini, naj ga počaka na bližnji klopi, sam naglo odide proti leseni baraki in se vidno vesel

in dobrovoljen vrne. Cel obraz se mu smeje, rumeni zobje se mu svetijo izpod sinjih in tenkih ustnic, nehote poskoči, kakor bi hotel zaplesati, dvigne klobuk in ga posadi vnovič postrani in skoro tik nad levim ušesom. In vse pozabi in se veseli samega sebe.

„V levem hlačnem žepu imam!“ — pravi deklini. „V dlani tiščim, pri moji veri!“

Tudi ona je vesela, skoči naglo na noge, pod pazduho ga prime z eno roko, z drugo si drži krilo in maha poredno z njim na desno in levo, po poljski poti zavije proti predmestju, in ko se zmrači in prideta do drevja in grmovja, se oklene spremljevalca in mu ukaže, naj jo poljubi. Pavle je zadovoljen, ugaja mu in se smeje. „Hehehe! V levi dlani, v levem hlačnem žepu — pri moji veri!“

„Jaz sem žejna!“ — pravi deklina in Pavle se zopet smeje: „Hehehe! Kar vodi, kar pelji me na varno!“

Prišla sta med bele in pritlične hiše, mrak leži med njimi, priprosti ljudje hodijo po ulicah, od tu ali od tam prileti navadno kmetiški pes, laja v mimoidoče, teče za njimi in obstane kje zadaj v jarku, iz mnogih vež odmeva vekanje in kričanje večjih in manjših otrok, nekje daleč onstran poslopij trobi tovarniška piščalka z debelim in odurnim glasom.

„Tukaj!“ — pravi deklina in obstane pred kamenitim vežnim pragom.

„Le naprej!“ — jo vzpodbuja Pavle in oba stopita v predmestno gostilno. V prvi sobi ni nikogar in tudi druga izba, ki je nenavadno tesna, je prazna. Ena sama podolgovata miza stoji v njej in za tisto sedeta in čakata na debelo in mastno krčmarico. (Dalje prihodnjič.)

MILAN PUGELJ:

V POLJANI.

V poljani še sneg leži,
nad njo še škrjančka ni,
mrtve so še noči,
srce še spi.

Ali čez mesec dni
ptičev sto zažgoli,
sneg se ves raztali,
mlada noč oživi
s tajnimi sni.
Samo če srce še kedaj se vzbudi!

LISTEK.

† **Medved Anton.** Dne 12. marca t. l. je po kratkem bolehanju umrl slovenski pesnik Anton Medved, župnik na Turjaku. Pokojnik, zlata duša, poštenjak do zadnje kaplje krvi, je bil duhovit mož in literarno resnično izobražen. Žal, da ga je poklic pritiskal k tlom ter da so mu razmere branile pisati vselej docela od srca in iz vse duše. Njegove „Poezije“ so izšle v dveh debelih knjigah, polnih tudi formalno izbrušenih biserov, napisal je ljudsko dramo „Za pravdo in srce“ v prozi ter tragedijo v verzih „Kacijanar“ i. dr. Bil je sodelavec „Ljubljanskega Zvona“ in „Doma in Sveta“. Študijo o Medvedovi poeziji prinese „Slovan“ prihodnjič iz peresa dr. Jos. Tominška.

KNJIŽEVNOST.

Aškerc Anton: Pesnitve. Peti zbornik. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Natisnil A. Slatnar v Kamniku, Cena broš. 4 K, elegantno vezana knjiga 5:50 K, po pošti 20 h več. Str. 268. V tem debelem petem zborniku so zbrane Aškercove pesnitve iz l. 1904.—1910. ter so razdeljene v sledeča zaglavja: 1. Z lirskih strun. — 2. Epika: Pestrni motivi. — Basni in parabole. — Ilirija. — Tahi na Štatenbergu (1571.—1579.). Poleg ponatisnjenih pesnitev, ki so izšle najprej v našem „Slovanu“ in drugje, je v tem zborniku tudi mnogo novih lirskih in epskih pesmi; zadnji ciklus, nekak uvod Aškercove slavne „Stare pravde“, je docela nov ter prinaša velezanimive zgodovinske motive iz dobe Tahija na Štatenbergu, ko se je pripravljaval kmetiški upor med Slovenci in Hrvati. O tej krasni knjigi prinesemo čim preje daljše poročilo. Za sedaj jo le najtopleje priporočamo. Knjiga je okusno opremljena, elegantno tiskana, a vendar izredno cene na. In to še posebno odobravamo. Aškercove „Pesnitve“ naj se razširijo v vseh slojih in krogih ter naj razneso njegova načela v vsako slovensko dušo!

Golar Cvetko: „Pisano polje“. Zbornik pesni. Cena broš. knjigi: K 1:80; vezani K 2:80. Str. 115. Izdala knjigotržnica Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, Ljubljana. Naš sodelavec in stalni dopisnik „Slovana“ je izdal lepo knjigo, o kateri prinesemo poročilo prihodnjič. Prijateljem slovenske poezije jo toplo priporočamo.

Slovenskemu narodu! Spoznavaj se sam! O nečuvjenih krivicah in nasilstvih, ki se gode dan na dan Slovencem na Koroškem, nam poroča vsaka številka naših listov. Krivice na šolskem polju in v javnem življenju! Ako pojde tako dalje, mora biti v kratkem konec koroških Slovencev; za temi pa je namenjena ista usoda tudi drugim. Toda tega ne sme biti. Rešiti, ohraniti se moramo vsi. Pomagati pa si moramo v prvi vrsti sami. Mogoče pa bode to le, ako prav spoznamo svoj nevarni položaj, ako dobro premotrimo glavna sredstva, s katerimi si zagotovimo svoje življenske pogoje kot narod in ako nas navdaja dobra volja in trajno navdušenje, da se z vsemi močmi poprimemo dela ter tudi vztrajamo. Vse to nam nudi majhna brošurica: „Slovenskemu narodu! Spoznavaj se sam!“ ki se dobiva po 30 vin. izvod v „Katoliški bukvarni“. Z ozirom na važnost in plemenitost namena ter z ozirom na vestno sestavljeno gradivo (šolstvo, veljava slovenščine v javnem življenju), je potrebno, da se z brošurico do dobra seznanijo vsaki Slovenec, predvsem naša mladina vseh slojev, v prvi vrsti aka-

demična. Posebno pa jo priporočamo izobraževalnim društvom in želeti je, da bi vsako izmed njih razpolagalo z mnogimi izvodi, da prodre duh, ki preveva brošuro, v kar najširše plasti našega naroda!

GLEDALIŠČE.

Slovensko gledališče. a) **Drama.** V zadnjem času smo čuli nekaj glasov, kličečih po bujnejši gojitvi drame na našem odru. Veselili bi me ti glasovi, ako bi izražali željo vsaj polovice slovenske gledališke publike; ker pa zahteva dramo le par literatov in pest (v Slovincih nenavadnih) nemuzikalnih oseb, so ti klici brezpomembni vzdihljaji potnika v puščavi. Gledališki poročevalec „Ljubljanskega Zvona“ je letos v 3. številki zapisal istino: „Vse kaže, da ima edinole lahkokrila muza operete in kvečjemu lahke opere pri nas prihodnost, pač zato, ker vleče, ker polni blagajno in zadovoljuje veselo zabavo zahtevajoče občinstvo. Da pa resne stvari, najsi bodo slovanske ali francoske ali norveške ali kakršnekoli, ne najdejo pri nas zaslužene odziva, se je jasno pokazalo v zadnjih štirih tednih.“ Mene veseli, da je to istino pribil g. prof. Josip Wester, a da velja prav ta resnica tudi za Berolin, Dunaj, Zagreb i. dr., sta konstatirala Raoul Auernheimer in conte Ivo Vojnovič, oba praktična dramatika in iz dolgoletnega delovanja pri gledališčih najbolje poučena strokovnjaka. Kakor povsod, zahteva tudi pri nas občinstvo le operet, lahkih oper in kvečjemu za izpremembo prav drastično burko ali teatralno narodno igro s petjem. Resna drama kakršnekoli vrste pa tudi pri nas ne najde niti zadostnega odziva v publikii ter se vrše dosledno vse najboljše dramske predstave v praznem gledališču. Kdor pa pozna obupne denarne razmere pri našem gledališču, bo odobraval, da ravnateljstvo ne riskira preveč praznih hiš, ker s tem bi se množil le gledališki dolg ter bi se odbijalo občinstvo od posečanja predstav. Česar ni nikjer možno doseči, tega seveda ne more doseči niti ljubljansko slovensko gledališče, ki mu nedostaja vsega! Drugod imajo velike dramske umetnike in umetnice samoraslih kreacij, premorejo razkošne opreme odra in zvrhoma časa za najtemeljitejše izkušnje; drugod imajo literarno-izobraženo občinstvo, ki ga okroginokrog obdaja umetniško ovzdušje, drugod imajo časopisje, ki dan na dan resno in dobro vzgaja publiko za gledališče, drugod je ljudem gledališče vsakdanji kruh, ki brez njega prav tako ni možno živeti, kakor brez luči in zraka. Pri nas vsega tega ni, zato je razumljivo, da se dramske predstave zanemarjajo še v večji meri, kakor ondi, kjer ljudje živé za gledališče z vso dušo in z vsem srcem. Henry Bataille je po vsem kulturnem svetu znan in renomiran francoski dramatik najnovejše šole. Razni dnevnikari prinašajo o njem dolge slavospevne feljtone, njegove drame se igrajo s triumfalnimi uspehi po vseh velikih odrih: pri nas ga ne poznajo niti gledališki kritiki, za publiko pa je ime Henry Bataille prazen zvok. I kajpada! Saj tudi o Michaëlisu še ni v Slovincih nihče ničesar slišal, in niti Björnson in Maeterlinck nimata v nas niti tolikega slovesa, kakor ga ima Conan Doyle, avtor „Sherlock Holmesiad“. Tako pa niti senzačni naslov Bataillove „Gole ženske“ ni potegnil naše za dramo povsem apatične publike v gledališče. Ta drama iz umetniškega miljeja pariškega ima 4 dejanja, med katerimi je prvo

dramatsko najboljše, najoriginalnejše, tretje dejanje pa najapartnejše, polno moderne frivolnosti, dekadentnosti in končno sveže tragike; drugo dejanje zahteva rafinirano točne soigre in pristne nerve, četrto pa je čustva bogat zaključen akord himne prijateljstva. Predstava je bila v splošnem zadovoljiva, dasi komparzi daleko niso zadoščali. Brez izvrstnih epizodistov se pač tako težka moderna drama ne da uspešno uprizoriti. Prav dobra Lulú je bila gdč. Winterjeva, ki vidno napreduje in se pogloblja; dober partner ji je bil g. Nučič (Pierre), najzanesljivejši moški steber naše drame; prav izvrstno epizodo je postavil g. Iličič (Rouchard), povsem zadovoljiv je bil knez g. Bohuslav, zunanje krasna kneginja je bila gdč. Kandlerjeva, ki pa, žal, govori brez moduliranja glasu v neprestanih višinah ter ostaja zategadelj često neumljiva. — Najnovejšo burko si je vzela naša drama z repertoarja dunajskega dvornega gledališča; videli smo Kadelburgov in Presberjev „Črni madež“ že teden dni po premijeri na Dunaju tudi na slovenski pozornici. To je rekord aktualnosti. No, na Dunaju je ostal „Der dunkle Punkt“ stalno na repertoarju, pri nas pa je „Črni madež“ izginil, jedva da se je pojavil. Med najnovejšimi burkami je ta gotovo najpametnejša. Koliko idiotskega se producira danes na tem polju, je neverjetno. Ako pa sme biti med slepci enooki kralj, potem je smela tudi ta burka zakraljevati na dvornem gledališču pred vsemi drugimi, nestvori. Končno ima ta burka tudi idejo, sicer ne novo, a zdravo: ošibati staroplemensko plemstvo in osmešiti reakcionarno sovraštvo med rasami človeštva na eni strani ter vzpostaviti v najsimpatičnejšo luč demokratskega self-made-mana zamorca najmodernejših načel na drugi strani. Zamorec kot inkarnacija naprednih nazorov, tolerance in resnične — srčne — omike v kontrastu z evropskim plemičem dekadentom, nazadnjakom! In težišče burke bi polagali v prizor, ko razlaga zamorec, odvetnik dr. Woodleigh, kako je v hipu groznega potresa med ponesrečenci mahoma izgubil ves razložek glede vere, krvi, polti, a ostalo je le eno: sočutje! Lepa ideja, ki je pa menda ni opazil nihče. Na vrhuncu sta v tej burki stala g. Nučič in g. Bohuslav, podavša dva izvrstna kontrastna tipa, ki sta ju poglobila umetniški. — Walther in Steinova ljudska igra „Gospodje sinovi“ (v priredbi prof. Fr. Kobala) je dobra igra za širše sloje, ker je pisana za smeh in jok, s pristno dunajsko šegavostjo in ker zazveni iz ljudsko-robotnih prizorov tudi marsikateri prisrčen, čustva bogat ton. Igra ima tendenco proti tiraniji staršev, ki silijo svoje sinove v poklice in v zakone, ne da bi se brigali za duševno in srčno stran sinovo; ti starši morajo kapitulirati pred vztrajnostjo mladine, ki je vrhu vsega še napredna in podjetna ter zmaguje konservativne starše tudi na gospodarskem polju. To idejo bi Slovenec obdelal gotovo tragično, Dunajčana pa sta jo vzela s humorne strani ter sta napisala res dobro igro za narod, ki se more pri njej dosita nasmejati, a pretočiti tudi solzo sočutja. Žal, da je igra nekoliko dolgovozna ter da ima nekaj nepotrebnih dialogov in figur, ki dejanje le zavlačujejo. Seveda je bil pri nas tudi tempo igranja kriv, da so nekateri prizori utrujali, kar gre na rovaš režije in slabe memorije nekaterih moških igralcev. Poleg teh novitet smo videli reprize narodne igre „Rokovnjači“ in burke za predpustno dobo „Robert in Bertram“, ki so prav izdatno napolnile gledališče ter zvrhoma zadovoljile občinstvo. — b) **Opera.** Poleg repriz Puccinijeve „Toske“ smo čuli reprizo G. Verdijevega „Troubadourja“ dvakrat z gostom g. Markom Vuškovičem, prvim baritonom zagrebške opere, in dvakrat z g. Bogdanom pl. Vulakovičem. G. Vušković je mlad, junaški pevec svežega, velikega,

obsežnega glasu, ki se z lahkoto popenja do višin in se potaplja v nižine brez navora; njegova igra je dosti stereotipna in pozérska, manje realistična kot efektna. Hiba je, da izgovarja tekst nerazločno, in nekateri nazalni toni niso ugodni. Vobče je dosegel simpatični gost najlepši uspeh. Zato pa je imel g. Vulaković seveda težko stališče vzlic jasnemu izgovoru teksta in vzlic svoji naravni igri. „Grof Luna“ je predvsem lirski partija, ki zahteva sladkega „bel canta“, mnogo čustva in le malo heroizma; zato je bil rajni Nolli najboljši Luna, ki smo ga čuli na našem odru. Prav dobra Leonora je bila ga. Nordgartova, predvsem izvrstna igralka; tudi koloraturna mesta svoje partije je lepo obvladala s svojim dobro izšolanim glasom. Vendar svoje prednice ni zatemnila. Gosp. A. Fiala je bil prav simpatičen Manrico, ki je pe inteligentno in vseskoz muzikalno pravilno, a ni znal navdušiti in razvneti, kar sploh ni navada tega sicer zaresljivega in porabnega pevca. Zelo prijetno je presenetila občinstvo s svojim obsežnim glasom in polnozvočnim, zdravim altom, izravnanim do smelih višin in kontraaltovskih globin, pa tudi s svojo sicer skromno, a povsem zadovoljivo igro gdč. Mara Peršlova kot Azuceña. Ta pevka, ako ostane zdrava, ima pred sabo še lepo karijero v opernem poklicu. Še lani koristka, je danes gdč. Peršlova močan steber naše opere, dasi je v svoji igri še docela začetniška. Gdč. Thalerjeva v opereti in gdč. Peršlova v operi sta edina resnično vesela pojava iz vrste mladega gledališkega naraščaja. Obema pevkama nedostaja le še kratkega strokovnega uka praktične operne šole v Pragi ali na Dunaju. Poslednja operna noviteta v sezoni je bila velika opera 80letnega Karla Goldmarka „Sabska kraljica“. O njej bom poročal prihodnjič. — c) **Opereta.** V svojem zadnjem poročilu o naši opereti sem obečal, da izpregovorim o delovanju prve operetne subrete, gdč. Jožice Hadrboľčeve, ki je že dve sezoni središče slovenske operete. Dejstvo je, da moremo računati z resnično operetnimi predstavami šele od nastopa te pevke, zakaj pred njo so bile večinoma vse naše operetne predstave brez — operetnosti. Temperament, veselo gibanje na odru, živ tempo v dejanju, ples, smeh, humor poznamo v operetah šele, odkar imamo subreto Hadrboľčevo. Sicer ima tudi ona na razpolago kliše le dveh treh barev, ki se ponavljajo; ali v tem oziru je ne nadkriljujejo niti najslavnejše dive. Istina je, da ima gdč. Hadrboľčeva kot subreta izredno izdaten fond glasu, ki ž njim razpolaga vedno inteligentneje in fineje ter da njena pevka umetnost raste od predstave do predstave. Gotovo pa je tudi, da se njena igralska sposobnost uveljavlja predvsem v ulogah à la „Logarjeva Krista“, najmanje pa v šantanskih tipih predrastičnih karakterizacij, ker so docela protivni njenemu n a r a v n e m u naturelu. Čim naravnejša je uloga, čim manje obseza pretiranosti, spakovanja in prisiljene veselosti, tem boljša je gdč. Hadrboľčeva. Ko se docela vživi v okus Slovencev in se utrdi v našem jeziku, ki ga govori že danes lepše ko marsikdo med igralci, postane gdč. H. pač nenadomestna sila v najmlajši naši gledališki stroki, v opereti, ki se je predvsem po njeni zaslugi dvignila na višino, da je ni pričakoval nihče. Za svojo benefico si je gdč. H. izbrala opereto v bistvu češkega značaja: Lehárjevega „Piskrovezca“. V poplavi dunajskih in breznačajnih operetnih melodij mi je bil slovaškočeški karakter Lehárjeve glasbe dobrodošel in simpatičen; v tej opereti najdeš namreč celo vrsto skoraj neizpremenjenih in znanih narodnih pesmi severnih Slovanov. Seveda jih naše občinstvo ne pozna in mu je internacionalna glasba vendarle ljubša; odklonilo je zato to opereto tem lažje, ker ima 3. dejanje za naš slovenski, resni, vojaški surovosti protivni, za „kasarnske

cvetke* neobčutljivi okus v istini zelo slaboten tekst. Za vse banalnosti in trivijalnosti pa odškoduje I. dejanje, ki stoji visoko nad 3. dej.; takó opereta po svoji glasbi in po tekstu od dejanja do dejanja dosledno pada, namesto da bi rasla. Gdč. Hadrbolčeva je bila v igri, plesu in predvsem pa v petju izvrstna Slovakinja Suza Vojtěchova; izvrsten v igri in plesu je bil g. Bohuslav (Žid), dasi glasovno ni bil razpoložen; prav vrl Miloš je bil g. Iličić, povsem zadovoljiv Janko g. Povheta in zadostna gdč. Thalerjeva (Mici) v prvi pevski uloži. — Za benefico g. opernega kapelnika Hil. Beniška se je uprizorila Fr. pl. Suppéja opereta „Donna Juanita“ s krasno, razkošno operetno glasbo, bogato jugoslovanskih — zlasti srbskih — motivov, a z obupno bedastim tekstom. Suppé je tu nagromadil koračnic in polnozvočnih finalov, da bi mogel iz njih iztesati troje novodobnih operet; vobče se približuje ta glasba v svoji kvaliteti komični operi. Žal, da je za današnji okus libretto te operete docela neužiten in zlasti glavna uloga „Renéja“ (gdč. Hadrbolčeva) povsem ponesrečena. „René“ je kadet, mož, a igra žensko, pikantno porednico; uloga pa je pisana za subreto, ki igraj moškega, preoblečenega v žensko! Gledalec se smeje bedakom, ki se milijo okoli „ženske“, ki je v resnici mož, a pred sabo vidijo subreto, ki naj bi bila „mož“! Najbujnejša fantazija pušča tu človeka na cedilu, in dovtip libretta je že a priori ubit. Tako tudi vsa rutina gdč. Hadrbolčeve ni mogla premagati nerodnosti libretta. Gdč. subreta je pela in igrala dovršeno in prav vrló ji je sekundiral tenor gosp. Iličića; igralski dobra je bila ga. Bukšekova in prav komična ženskarja sta bila g. Povheta in g. Bohuslav. Tudi zbor je storil svojo dolžnost. Toda zaman. Za vbodoče se ravnanje ravnateljstvo pri izberi oper in operet po načelu: čim manje romantike, čim manje drastike, a čim več naravnosti, realističnosti, aktualne zanimivosti. Minili so pač docela časi, ko so zanimale še čarobne, bajne, orientalsko fantastične in eksotsko romantične snovi; moderna doba zahteva modernih snovi, aktualnih idej in resničnih ljudi iz mesa in kosti.

K. Sch.

GLASBA.

50letnica slovenske narodne himne „Naprej“!

Dne 16. maja se je izpolnilo 50 let, odkar je uglasbil slovenski skladatelj Davorin Jenko našo himno „Naprej, zastava Slave“! Besedilo je spesnil komponistov brat Simon Jenko leta 1859., a 16. maja 1860 dopoldne je to krasno besedilo vtilil v veličastne akorde Davorin Jenko, šetajoč po drevoredih dunajskega „Pratra“. Melodijo je napisal v praški kavarni in jo doma orkestral. Tako so dobili Slovenci svojo himno, veselo, bojevito, nekoliko sentimentalno, kakoršni smo pač v resnici. Davorin Jenko pa je podal tudi Srbom narodno himno ter je tako avtor dveh himen, ki mu jamčita nevenljiv spomin v kulturni zgodovini Jugoslovancev.

RAZNOTEROST.

Slovenske narodne noše in slog slovenske hiše.

Naša slovenska domovina je slovanska Švica. S snegom in večnim ledom pokrite nebotične gore, prekrasna jezera in reke, grmeči vodopadi, zelene loke, prostrani temni gozdi, zeleni holmi, vinogradi z zlatormenim, črnim in rdečim vinom, čudezne podzemne jame, sinje morje z oljko, mirto, agavo, cipreso in aloo, Kras in Alpe: vse lepote narave so

združene na malem prostoru v naši slovenski zemlji. In naše ljudstvo po hribih in dolih, po vaseh in mestih se oblači še dandanes v noše, ki so med zanimivejšimi v Evropi, ter si gradi hiše, ki so po svoji zunanosti in notranji razpredelbi prav tako originalne, kakor najizvirnejše stavbe kulturnih narodov. Toda tudi v našo domovino prodira mednarodnost, ki izbrisuje vedno in vztrajno prav najznačilnejše poteze v lico slovenstva: noše naših prababic in dedov izginjajo, narodne tkanine, narodne pletenine in narodna sukna se umikajo tvorniškimi izdelki in namesto pristnoslovenskih stavb se širijo celo v najpozabljenjših selih neznačajne hiše. Niti za svoj muzej si nismo rešili pravočasno poslednjih vzorcev narodnih noš, narodnega orodja in narodnega pohištva, niti nimamo narodnih interieurjev in modelov narodnih stavb. Vse se pogubi, vse propade, a ostalo je jedva nekaj fotografij. Dá, niti izčrpnega literarnega dela nimamo, da bi se temeljito bavil s slovensko folkloro. Zdi se mi, da je na tem polju edino dr. M. Murko storil nekaj v spomin slovenske narodne hiše, v Rusih pa Al. Haruzin v svoji bogato ilustrirani knjigi „Žiljšče Slovinca verhnjej Krajiny“ (S. Peterburg 1902). Folklorški odsek „Slovenske Maticice“ je zamrl, jedva se je narodil; pisatelji knjig „Slovenska zemlja“ pa nimajo o slovenski folklori ničesar povedati. Kakor bi jih slovenske noše, slovenski slog pohištva in stanovališča sploh ne zanimali! Vrag vedi, da imamo Slovenci toliko slovničarskih cepidlakov, a niti enega folklorista! Za slavo slovenske noše je n. pr. Poljak Korytko sam storil več, ko vsi Slovenci skupaj, in Rus Haruzin je napisal le o gorenjski hiši čedno knjigo s 57 tipičnimi ilustracijami, za kakršne ves odbor „Slovenske Maticice“ nima nobenega zanimanja! Zato pa človeka veseli, da se je v „Zvezi za pospeševanje prometa tujcev na Kranjskem“ združilo vsaj par gospodov — na čelu jim bistri dr. Val. Krisper! — ki imajo smisla za najbolj zanemarjeno stran slovenskega narodopisja. Sprevod kranjskih noš in šeg ob jubileju cesarja na Dunaju je najlepši dokaz tega razveseljivega zanimanja za ono, kar v Slovincih umira in izginja. Tudi dr. Val. Šmid je začel reševati za kranjski deželni muzej poslednje ostanke, a prenehati je moral, jedva da je začel. „Slovan“ bi rad prinašal čim največ folklorškega gradiva, literarnega in ilustrativnega, toda — nima ga. Urednik je preobložen na raznih poljih z različnimi posli ter ni strokovnjak v tej stroki, a od drugod gradiva ne dobi. V Slovincih leži pač mnogo polja brez delavcev, a na nekaterih lehah se tere in gnete nepotrebnih rok. „Slovan“ naj torej prinese vsaj serijo ilustracij k nenapisanemu članku o slovenskih nošah in o slogu slovenske hiše! Naj pripomore še „Slovan“, da se ohranijo vsaj slike nekdanjih ali danes že sila redkih narodnih noš in stavb v Slovincih, zlasti iz planinskih krajev Kranjske in Koroške! Pripominjam le še, da mi je dala te slike rade volje na razpolago pisarna „Deželne zveze za pospeševanje prometa tujcev na Kranjskem v Ljubljani“, Miklošičeva cesta 8 ter opozarjam obenem še druga slovanska uredništva ilustrovanih listov na ta naslov. „Zveza“ jim da rada na posodo klišeje s slikami iz slovenske domovine, ki naj bi jo spoznali in vzljubili vsi Slovani! Saj je naša slovenska domovina slovanska Švica, ki je odprta gostom gostoljubneje, kakor vsaka druga dežela.

F. K.

Poročilo o slovenski umetniški razstavi v Ljubljani prinese „Slovan“ prihodnjič. Vobče moremo reči, da je ta razstava prav zanimiva in bogata.